

DCAF
a centre for security,
development and
the rule of law

ДОШ
ДАФТАРИ ОЗОДИИ ШАХРВАНДОН

ҲИСОБОТИ МОНИТОРИНГИ

«Риояи ҳуқуқи инсон дар
қисмҳои ҳарбии
Ҷумҳурии Тоҷикистон»

Душанбе - 2022

Махбаси ҳарбӣ (гауптвахта) ва риояи ҳуқуқҳои хизматчиёни ҳарбӣ

Муаллифон:

Дилафрӯз Самадова
Нидоев Ҳусниддин
Музаффар Бобочонов
Хуршеда Раҳимова
Уғулой Бобоева
Манзура Қурбонова

Таҳриргарон:

Дилафрӯз Самадова
Дилрабо Самадова
Ситорабону Киროмова

Мундариҷа

	Муқаддима	
1.	Мафҳуми «ҳабс» ва «дастгиркунӣ» дар қонунгузориҳои миллии ва меъёрҳои байналмилалӣ	
2.	Ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият	
3.	Шароити нигоҳдорӣ дар маҳбаси ҳарбӣ	
4.	Стандартҳои байналхалқии шароити нигоҳдорӣ	
5.	Маҳбаси ҳарбӣ ҳамчун ҷои нигоҳдориҳои хизматчиёни ҳарбии ҳабсшуда	
6.	Нигоҳдориҳои хизматчиёни ҳарбии боздоштшуда дар маҳбаси ҳарбӣ, ки дар содир намудани ҷиноят гумонбар шудаанд	
7.	Нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар маҳбасҳои ҳарбӣ– риояи созишномаҳои байналмилалӣ	
8.	Ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ	
9.	Фарқи байни ҳабс кардани шахрвандон дар боздоштгоҳи муваққатӣ/боздоштгоҳи ҳабси пешакӣ ва хизматчиёни ҳарбӣ дар маҳбаси ҳарбӣ	
10.	Дастрасӣ ба маҳбасҳои ҳарбӣ ва назорати шахрвандӣ дар онҳо	
11.	Хулоса	
12.	Тавсияҳо	
13.	Замимаи 1 Тавсияҳои иштирокчиёни тренинг	

Муқаддима

Ин таҳлилро адвокати амалкунанда Дилафрӯз Самадова, корманди Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон Ҳусниддин Нидоев ва кормандони ТҶ «Дафтари озодиҳои шаҳрвандӣ»: Музаффар Бобочонов, Уғулой Бобоева, Хуршеда Раҳимов ва Манзура Қурбонова омода кардаанд.

Дар ҳучҷат қонунгузорӣ ва таҷрибаи риояи ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсияти хизматчиёни ҳарбӣ, нигоҳдории онҳо дар гауптвахтаҳо бо риояи кафолатҳои асосии ҳуқуқ ва озодиҳои инсон, ба мисли ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият таҳти таҳлил қарор гирифтааст, аз ҷумла

- ҳуқуқ ба озод будан аз шиканча, муносибат ё ҷазои бераҳмона ва ғайриинсонӣ;

- ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ ва дигар ҳуқуқу озодиҳои инсон.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар кардааст, ки Ҳифзи Ватан, ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтидори мудофиавии он вазифаи муқаддаси шаҳрванд аст.

Хизмати ҳарбӣ намуди махсус ва афзалиятноки хизмати давлатӣ буда, аз иҷрои бевоситаи ўҳдадориҳои конститутсионии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Қувваҳои Мусаллаҳ, дигар кӯшунҳо ва воҳидҳои дигари ҳарбӣ иборат¹. Тартиби хизмати ҳарбиرو қонун муайян мекунад².

¹ Қисми 1 моддаи 32 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ўҳадориҳои ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ»

² Моддаи 43 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Санадҳои алоҳидаи меъёрию ҳуқуқи чорӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби адои хизмати ҳарбиро, инчунин тартиби кори мақомоти алоҳидаи махсусгардонидашудаи ҳифзи ҳуқуқро, ки танҳо парвандаҳои хизматчиёни ҳарбиро баррасӣ менамоянд, муқаррар мекунанд.

Масалан, судҳои ҳарбӣ парвандаҳоро аз рӯи шикоятҳои хизматчиёни ҳарбӣ, шаҳрвандоне, ки ба ҷамъомадҳои ҳарбӣ ҷалб карда мешаванд, нисбат ба амалу қарорҳои мақомоти фармондеҳии ҳарбӣ ва мансабдорони ҳарбие, ки ҳуқуқу озодиҳои онҳоро поймол мекунанд, баррасӣ мекунанд³. Ҳамин тавр прокуратураи ҳарбӣ амал мекунанд. Сарпрокуратураи ҳарбӣ, прокуратураҳои ҳарбии гарнизонҳо ваколатҳои худро дар Қувваҳои Мусаллаҳ, дигар қӯшунҳо ва воҳидҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки мутобиқи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ташкил шудаанд, ба амал мебароранд⁴.

Низомнома дар бораи ҷойҳои махсус гардонидашудаи боздошт ба хизматчиёни ҳарбии боздоштшуда ва ба ҳабс гирифташуда низ тааллуқ дорад. Дар гауптвахтаҳо хизматчиёни ҳарбии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда,⁵

³ Моддаи 60-и Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон» (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2014, № 7, қисми 1, моддаи 380; 2015, № 7–9), моддаи 698, Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 23 июли соли 2016, № 1328)

⁴ Моддаи 59-и Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақомоти прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон».

⁵ Моддаи 10 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2011, № 6, моддаи 433; 2013, № 12, м. 883 Қонуни Ҷумҳурии

инчунин хизматчиёни ҳарбие, ки кирдорҳои дағалонаи интизомӣ содир кардаанд, нигоҳ дошта мешаванд.⁶

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон кафолат медиҳад, ки ҳеҷ кас наметавонад бидуни асосҳои қонунӣ боздошт ва ҳабс карда шавад. Ҳар шахс аз лаҳзаи дастгир шудан метавонад аз ёрии адвокат истифода кунад⁷. Ҳар кас ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият дорад, ҳеҷ касе наметавонад аз озодӣ маҳрум карда шавад, ба истиснои асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун⁸.

Дар даврони истиқлолият Ҷумҳурии Тоҷикистон аксари меъёрҳои байналмилалии ҳуқуқи инсонро эътироф намуда, тадричан ба қонунгузорӣ стандартҳо, аз ҷумла меъёрҳои марбут ба ҳуқуқи маҳбусонро қорӣ намуд. Мутаассифона, ин ислоҳот қонунгузорию соҳаи хизмати ҳарбиро дар бар нагирфт ва хизматчиёни ҳарбӣ дар асл аз кафолатҳои ҳуқуқи боздоштшуда, ҳуқуқ ба адвокат, ҳуқуқ ба мурофияи одилона ва дигар ҳуқуқҳо бебаҳра мондаанд, ки аз нигоҳ доштан дар гауптвахтаҳо ба миён меоянд.

Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият худ дорои арзишҳо ҳастанд ва ҳамин тариқ маҳрумият аз озодӣ ва

Тоҷикистон аз 15.03.2016 с., № 1282, аз 14 майи соли 2016, № 1312, 2 январӣ соли 2020, № 1665)

⁶ Моддаи 96 Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (Тағйироту иловаҳо бо фармони № 87 МН МО ҶТ аз 29 июни соли 2005)

⁷ Қисми 2 моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон
Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 6 ноябри соли 1994 тавассути раёйпурсии умумихалқӣ қабул гардид. Ҳамин тариқ, ба он 26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016 тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд.

⁸ Қисми 1 Моддаи 9 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, ки бо қарори Ассамблеяи Генералӣ 2200 А (XXI) аз 16 декабри соли 1966 қабул шудааст

дахлнопазирӣ, чунон ки таърих нишон додааст, роҳи асосии монеа ба татбиқи дигар ҳуқуқҳои инсон мебошад⁹.

Мафҳуми «ҳабс» ва «дастгиркунӣ» дар қонунгузори миллӣ ва меъёрҳои байналмилалӣ

Ҳабс “амали маҳрум кардан аз озодӣ бо амри мақомоти давлатӣ бо мақсади ба ҳабс гирифтани шахси ҳабсшуда ва айбдор кардани ӯ дар содир намудани чурми чиной” мебошад¹⁰.

Дастгиркунӣ – ҳолате, ки шахс аз ҷониби мақомоти давлатӣ (ё бо ризоият) бо ягон сабаб аз озодӣ маҳрум карда мешавад, ба истиснои ҳолатҳои маҳкумшавӣ барои ҷиноят¹¹.

Истилоҳи «ҳабс (дастгиркунӣ)» ба ҳама гуна ҳабси ҷисмонии шахсе дахл дорад, ки аз озодӣ маҳрумсозӣ аз он оғоз меёбад ва истилоҳи «ҳабс кардан» ба маҳрумӣ аз озодӣ аз лаҳзаи дастгиркунии ибтидоии ҷисмонӣ то озодшавӣ дахл дорад. Ҳабс дар доираи моддаи 9-и Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шаҳрвандӣ, ки тибқи қонунгузори дохилӣ муайян шудааст, ҳатман ҳабси расмиро дар бар намегирад. Вақте шахси аллакай ҳабсшуда иловатан аз озодӣ маҳрум мешавад, ба монанди ҳабс аз рӯи ягон

⁹ Банди 2 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирӣ шахсият) Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, ки аз ҷониби Кумита дар ҷаласаи 112-ум (7-31 октябри 2014) қабул шудааст.

¹⁰ Маркази Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон, "Ҳуқуқи инсон ва ҳабси пешакӣ", ҳуҷҷати СММ Е.94.XIV.6 (1994). Дар Дастури муроғиати одилона (Нашри дуюм) Amnesty International истифода шудааст

¹¹ Дастурҳои муроғиати одилона (нашри дуюм) Amnesty international саҳ.13 дар ин ҷо дастрас аст: <https://www.amnesty.org/en/wp-content/uploads/2021/06/pol300022014en.pdf>

иттиҳоми дигари ҷиноӣ маҳкум шудан, оғози ҷунин маҳрум кардан аз озодӣ низ ҳамчун ҳабс ҳисобида мешавад¹².

Дастгиркунӣ дар доираи мурофиаи ҷиноятӣ – лаҳзаи воқеан маҳдуд кардани озодии шахс, аз ҷумла имконияти озодона ҳаракат намудан, маҷбуран дар ҷои муайян нигоҳ доштан, маҷбуран овардан ба мақомоти таъқиби ҷиноятӣ ё мамониат кардан ба анҷом додани дигар ҳаракатҳои шахс тибқи иродаи худ новобаста ба расман додани ягон мақоми мурофиавӣ ба шахси дастгиршуда ё иҷро намудани дигар расмиёти муқарраршуда¹³.

Ҳабс дар доираи мурофиаи ҷиноятӣ — ҷораи пешгириест, ки бо қарори судя ё таъиноти суд танҳо нисбат ба шахсони гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшаванда татбиқ карда мешавад¹⁴.

«Ҳабси маъмурӣ» – ҳамчун ҷазои маъмурӣ аз муваққатан маҳрум кардани шахс аз озодӣ барои содир намудани ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ иборат аст. Ҳабси маъмурӣ ҷудо нигоҳ доштани ҳуқуқвайронкунанда аз ҷамъият буда, ба мӯҳлати аз як то понздаҳ шабонарӯз ва барои риоя накардани низоми

¹² Банди 13 Шарҳи умумии № 35, моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) * CCP/C/GC/35

¹³ Моддаи 6-и Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2009, №12, моддаи 815, моддаи 816; соли 2010, №7, моддаи 551; соли 2011, №3, моддаи 159, №7-8, моддаи 609; соли 2012, №4, моддаи 259, №7, моддаи 714, №8, моддаи 815, №12, қ. 1, моддаи 1020, моддаи 1025; соли 2013, №7, соддат 510, моддаи 511; соли 2014, №3, моддаи 142, №11, моддаи 643; соли 2015, №11, моддаи 950; соли 2016, №3, моддаи 128; №5, моддаи 357, №7, моддаи 610, моддаи 611; Қонуни ҶТ аз 24.02.2017, №1381)

¹⁴ Моддаи 6-и Кодекси мурофиавии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон

вазъи ڤавқулодда то сй шабонарӯз муқаррар гардида, аз тарафи судя таъйин карда мешавад¹⁵.

«Ҳабси маъмурӣ» - маҳдудкунии кӯтоҳмуддати озодии шахс метавонад дар ҳолатҳои истисноӣ, агар барои таъмини баррасии дуруст ва саривақтии парванда, инчунин иҷрои қарор оид ба парвандаи ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ зарур бошад, татбиқ карда шавад¹⁶. Муҳлати ҳабси маъмурии шахсе, ки ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ содир кардааст, набояд аз се соат зиёд бошад¹⁷.

Ҳабс намудан бо нигоҳ доштан дар маҳбаси ҳарби яке аз чораҳои ниҳонии таъсиррасони буда, дар ҳолатҳои кирдори дағалонаи интизоми содир кардани хизматчиҳои ҳарби ё вақте ки дигар чораҳои амалинамудаи командир (сардор) бемувафаккият бошад, татбиқ карда мешавад¹⁸.

Ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият

Ҳеч касро бе асоси қонунӣ дастгир, ҳабс кардан мумкин нест. Ҳар шахс аз лаҳзаи дастгир шудан метавонад аз ёрии адвокат истифода кунад¹⁹.

Ҳар кас ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият дорад. Ҳеч касе наметавонад аз озодӣ маҳрум карда

¹⁵ Моддаи 47-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

¹⁶ Моддаи 753-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

¹⁷ Моддаи 756-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

¹⁸ Банди 96 Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон

¹⁹ Қисми 2 моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон 6 ноябри соли 1994 тавассути раъйпурсии умумихалқӣ қабул гардид. Ҳамин тариқ, ба он 26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016 тағйироту иловаҳо ворид карда шуданд.

шавад, ба истиснои асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун²⁰.

Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият худ дорои арзишҳо ҳастанд ва ҳамин тариқ маҳрумият аз озодӣ ва дахлнопазирӣ, чунон ки таърих нишон додааст, роҳи асосии монеа ба татбиқи дигар ҳуқуқҳои инсон мебошад²¹.

Озодӣ шахсӣ ба озодии шахс аз қарор гирифтани дар ҷудо нигоҳдории ҷисмонӣ ишора дорад, на озодии кулли амалаш. Дахлнопазирии шахсият озод будан аз расонидани зарари ҷисмонӣ ва рӯҳӣ ё амнияти ҷисмонӣ ва рӯҳӣ мебошад. Истилоҳи «ҳар шахс» аз ҷумла кӯдакони ҷинси зан ва мард, хизматчиёни ҳарбӣ, афроди дорои маъюбият, лесбиянҳо, ҳамҷинсгароён, дучинсгароён ва трансгендерҳо, хоричиён, гурезагон ва паноҳандагон, шахсони бешаҳраванд, муҳоҷирони меҳнатӣ, ашхоси маҳкумшуда ба ҷиноят ва ҳамҷунин шахсонеро, ки дар фаъолияти террористӣ даст доранд, дар бар мегирад²².

²⁰ Қисми 1 Моддаи 9 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳравандӣ ва сиёсӣ, ки бо қарори Ассамблеяи Генералӣ 2200 А (XXI) аз 16 декабри соли 1966 қабул шудааст

²¹ Банди 2 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳравандӣ ва сиёсӣ, ки аз ҷониби Қумита дар ҷаласаи 112-ум (7-31 октябри 2014) қабул шудааст.

²² Банди 3 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳравандӣ ва сиёсӣ, ки аз ҷониби Қумита дар ҷаласаи 112-уми худ (7-31 октябри 2014) қабул шудааст.

Шароити нигоҳдорӣ дар маҳбаси ҳарбӣ

Гауптвахта – ҷойи дар ҳаёс нигоҳ доштан²³ ва адои ҷазо дар шакли ҳаёс барои хизматчиёни ҳарбӣ буда, дар ҳолатҳои содир намудани кирдори дағалонаи интизомӣ аз ҷониби хизматчиёни ҳарбӣ истифода мешавад²⁴.

Замимаи 5 ба бандҳои 79, 96 Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки «Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи интизомии хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷрои ҷазои ҳаёс, ки нисбати онҳо бо тартиби интизомӣ таъин шудааст» ном дорад, шароити дар гауптвахтаҳо нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбиро танзим менамояд.

Ҳамин тариқ, тибқи банди 5-и ин замима, ҳар як сарбози ҳаёсшуда бояд сачоқ, дастмол, таги гиребони тозаи эҳтиётӣ, лавозимоти ҳоҷатхона ва лавозимоти риштарошӣ дошта бошад ва агар сарбоз ба муддати зиёда аз 7 рӯз ҳаёс бошад, пас либоси таги тоза иловагӣ дошта бошад (тағйироти №87 бо Қарори Маҷлиси Намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ аз 29.06.2005). Ба сарбозон, сержантҳо ва старшинаҳои ҳаёсшуда доштани ҷизҳои дигар, инчунин лавозимоти

²³ қисми 2 моддаи 7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» (Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2011, № 6, моддаи 433); 2013, № 12, моддаи 883; Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 15 марти соли 2016, № 1282; 14 майи соли 2016, № 1312, 2 январӣ соли 2020, № 1665)

²⁴ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 декабри соли 2001 № 469 тасдиқ шудааст; Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (Тағйироти иловаҳо бо фармони № 87 МНМО ҶТ аз 29 июни соли 2005)

оташзананда ва тамокукашӣ манъ аст. Ҳамаи ҳабсшудагон пеш аз фиристодан ба гауптвахта аз муоинаи тиббӣ ва дар ҳолати зарурӣ безараргардонӣ (шустан дар ҳаммом) ва дезинфексияи либоси ҳарбӣ мегузаранд, ки дар варақаи ҳабс аз ҷониби духтур қайд карда мешавад.

Оинномаи интизомӣ барои дар гауптвахтаҳо будани хизматчиёни ҳарбӣ шартҳои дигар муқаррар накарда, танҳо бо танзими рӯйхатҳои дар боло зикршуда маҳдуд аст.

Дар навбати худ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» тавзеҳот медиҳад, ки бо мақсади таъмини низом дар ҷойҳои ҳабси мақомоти мудофия (Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон) Тоҷикистон), бо мувофиқа бо Прокурори генералии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қоидаҳои тартиботи дохилӣ тасдиқ карда мешаванд²⁵.

Қоидаҳои тартиботи дохилӣ, аз ҷумла барои гауптвахтаҳо бояд тартиботи зеринро муқаррар кунанд²⁶:

- азназаргузаронии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда аз ҷониби корманди тиб хангоми ворид шудан ба ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан;
- қабул ва дар камераҳо ҷойгир кардани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

²⁵ Моддаи 16-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда»

²⁶ Қисми 2 моддаи 16-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда»

- гузаронидани кофтукови шахсӣ, дактилоскопия, аксбардорӣ, инчунин аз назар гузаронидани ашёи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- аз гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ситонидани чизу чора, мавод ва озуқаворие, ки нигоҳ доштан ва истифода намудани онҳо манъ карда шудааст;

- аз ҷиҳати моддию маишӣ таъмин намудани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- аз тарафи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда харидорӣ намудани озуқаворӣ, инчунин маводи мавриди ниёз ва дигар молҳои саноатӣ;

- қабул ва супурдани фиристаҳо ва дастовезҳо ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- қабул ва фиристодани барқия, мактуб ва маблағи пулӣ аз тарафи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- фиристонидани таклиф, ариза ва шикоят аз тарафи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- иҷрои маросимҳои динӣ аз тарафи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- ҷалби гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ба меҳнат;

- иштироки гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар муносибатҳои ҳуқуқии оилавӣ ва аҳдҳои ҳуқуқии граждани;

- обуна шудани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ба рӯзномаю маҷаллаҳо;

- таъминоти тиббию санитарӣ ва гигиени гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- сайругашти ҳаррӯзаи гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- гузаронидани мулоқоти гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда бо шахсони дар моддаи 18 Қонуни мазкур пешбинигардида;

- таъмини иштироки гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар амалҳои тафтишотӣ ва мурофиаи судӣ;

- аз тарафи сардорони ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан ва шахсони ваколатдорнамудаи онҳо шахсан қабул намудани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда;

- додани ҳасади гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшавандае, ки дар ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан ҷавбдоранд.

Бо Қоидаҳои тартиботи дохилӣ, инчунин қоидаҳои рафтори гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар ҷойҳои дар ҳабс нигоҳ доштан, номгӯй ва миқдори озуқаворӣ, маводи мавриди ниёз, пойафзол, сару либос ва дигар молҳои саноатие, ки гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда онҳоро бо худ дошта, бо фиришта ва дастовез гирифта метавонанд, инчунин номгӯй ва тартиби расонидани хизматрасониҳое, ки ба гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ба тариқи музднок (пулакӣ) расонида мешаванд, муқаррар карда мешаванд.

Аммо то имрӯз масъалаи шароити нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар ғауптвахтаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, сарфи назар аз адои ҷазои интизомӣ ё ба сифати гумонбаршуда, айбдор-

шаванда ва ё судшаванда чойгир карда шуданаш дар гауптвахтаҳо дар сатҳи қонунгузорӣ танзим карда нашудааст.

Стандартҳои байналхалқии шароити нигоҳдорӣ

Моддаи 10, банди 1 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ гуфта шудааст: «Ба ҳама ашхоси аз озодӣ маҳрумшуда бояд бо инсондӯстӣ ва бо эҳтиром ба қаромати зоти инсонӣ муносибат кард».

Моддаи 10(1) Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ нисбат ба *ҳар шахсе, ки тибқи қонунҳо ва мақомоти давлат* аз озодӣ худ маҳрум шуда ва дар маҳбасҳо, беморхонаҳо, аз ҷумла дар беморхонаҳои рӯҳӣ, лагерҳои интернатсионӣ ё ислوҳӣ, муассисаҳо ва ё дар чойҳои дигар нигоҳ дошта мешавад, татбиқ мешавад.

Давлатҳои аъзо кафолат медиҳанд, ки принсипи дар ҳамин модда зикршуда дар ҳама муассисаҳо ва ташкилотҳои, ки дар доираи салоҳияти онҳо қарор доранд, риоя карда хоҳад шуд²⁷.

Ҳамин тариқ, ҳуқуқ ба муносибати инсондӯстона ва эҳтироми шаъну шарафи инсонӣ инчунин нисбат ба хизматчиёни ҳарбии аз озодӣ маҳрумшуда ва дар гауптвахтаҳо чойгиршуда низ татбиқ мегардад.

Моддаи 10 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ба давлатҳои узв нисбат

²⁷ нигаред ба банди 2 Шарҳи умумӣ № 21 - Моддаи 10 (муносибати инсондӯстона нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда), Иҷдосияи 44-уми Созмони Милали Муттаҳид (1992)

ба ашхосе, ки бинобар маҳрум шудан аз озодӣ махсусан осебпазиранд, ӯҳдадории мусбат мегузорад ва барои онҳо муқаррароти дар моддаи 7-и Паймон мавҷудбуда, ки шиканча ва дигар ҷиноятҳои бераҳмона, муносибат ё ҷазои ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шарафро манъ мекунад, илова мекунад. Ба ҳамин тариқ, шахсони аз озодӣ маҳрумшуда на танҳо набояд ба муомилоти бархилофи моддаи 7, аз он ҷумла таҷрибаҳои тиббӣ ва илмӣ дучор карда шаванд, балки онҳо набояд ба маҳрумият ё душвориҳои дигаре, ки дар натиҷаи маҳрум кардан аз озодӣ ба амал меояд, дучор шаванд; эҳтиром нисбат ба шаъну шарафи ин шахсон бояд ба ҳамон андоза, ки шаъну шарафи шахсони озод эҳтиром карда мешавад, риоят шавад. Шахсони аз озодӣ маҳрумшуда аз тамоми ҳуқуқҳои дар Паймон эълоншуда, бо назардошти маҳдудиятҳои, ки барои ҳаёт дар маҳбас заруранд, истифода мебаранд.

Муносибати башардӯстона нисбат ба ҳамаи шахсони аз озодӣ маҳрумшуда, бо эҳтироми шаъну шарафи онҳо бояд қоидаи асосии татбиқи умум бошад. Аз ин рӯ, татбиқи он ҳадди аққал набояд аз захираҳои моддии дар ихтиёри давлати узв мавҷудбуда вобаста бошад²⁸.

Кумитаи Созмони Милали Муттаҳид муқаррар мекунад, ки гузоришҳои давлатҳо бояд маълумоти муфассалро дар бораи муқаррароти **қонунгузорию миллӣ ва маъмурии марбут ба ҳуқуқи дар банди 1 моддаи 10 пешбинишуда дар бар гиранд**. Кумита

²⁸ Банди 4 Шарҳи умумӣ № 21 - Моддаи 10 (муносибати инсондӯстона нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда), Иҷлосияи 44-уми Созмони Милали Муттаҳид (1992)

инчунин зарур мешуморад, ки дар маърӯзаҳо тадбирҳои мушаххасе, ки мақомоти салоҳиятдор оид ба назорат дар амал татбиқ намудани қоидаҳои муносибат бо шахсоне, ки аз озодӣ маҳрум карда шудаанд, аниқ нишон дода шаванд. **Давлатҳои иштирокчи бояд дар гузоришҳои худ маълумотро дар бораи низоми назорат аз болои муассисаҳои иҷрокунандаи ҷиноятӣ (ислоҳӣ), чораҳои мушаххас оид ба пешгирии шиканча ва муносибати бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шараф, инчунин воситаҳои таъмини назорати беғаразона дохил кунанд.**²⁹.

Қоидаҳои стандартӣ ҳадди ақали муомила бо маҳбусон (Қоидаҳо) дар Конгресси якуми Созмони Милали Муттаҳид оид ба пешгирии ҷинояткорӣ ва муносибат бо ҷинояткорон, ки соли 1955 дар Женева баргузор гардид, қабул карда шуданд ва аз ҷониби Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ бо қарорҳои № 663 С (XXIV) аз 31 июли соли 1957 ва 2076 (LXII) аз 13 май соли 1977 тасдиқ карда шуданд.

Банди 5 Шарҳи умумии № 21 пешбинӣ мекунад, то ба давлатҳои узв пешниҳод карда шавад дар гузоришҳои худ нишон диҳанд, ки то чӣ андоза онҳо стандартҳои дахлдори Созмони Милали Муттаҳид оид ба муносибат бо маҳбусонро, ки дар Қоидаҳои стандартӣ ҳадди ақали муносибат бо маҳбусон пешбинишударо истифода мебаранд.

²⁹ Банди 6 Шарҳи умумӣ № 21 - Моддаи 10 (муносибати инсондӯстона нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда), Иҷлосияи 44-уми Созмони Милали Муттаҳид (1992)

Қоидаҳо принципи муносибати башардӯстонаро нисбати шахсони аз озодӣ маҳрумшуда таъкид намуда, манъи мутлақи шиканча ва дигар муносибатҳои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафро дар бар мегирад. Муқаррароти дигар ба тартиби муоинаи тиббӣ, фаъолияти меҳнатӣ, муҳлати нигоҳ доштан дар ҷудонигоҳдорӣ аз дигар маҳбусон дахл доранд.

Қисми 1-и Қоидаҳо ба маъмурияти умумии муассисаҳо дахл дорад ва ба ҳамаи категорияҳои маҳбусон, новобаста аз он ки онҳо дар асоси парвандаи ҷиноятӣ ё маъмуриӣ дар ҳабс қарор доранд ва ё онҳо танҳо таҳти тафтишот қарор доранд ё маҳкумшудаанд, аз ҷумла маҳбусоне, ки нисбатан «тадбирҳои амниятӣ» татбиқ карда шудааст ё амали ислоҳӣ, ки аз ҷониби судя таъин гаштааст, равона шудааст.

Тибқи бандҳои 10-14-и қисми 1 Қоидаҳои стандартии ҳадди ақали муомила бо маҳбусон, тамоми биноҳое, ки маҳбусон истифода мебаранд, алалхусус тамоми хобгоҳҳо бояд ба тамоми талаботи санитарӣ ҷавобгӯ бошанд ва бахусус ба шароити иқлим диққати зарурӣ дода шавад, аз ҷумла ба ҳаҷми ин биноҳо, ба майдони минималии онҳо, равшанӣ, гармкунӣ ва вентилятсия.

Дар биноҳое, ки маҳбусон зиндагӣ ва кор мекунанд:

(а) Тирезаҳо бояд андозаи кофӣ дошта бошанд, ки маҳбусон рӯзона хонда ва кор карда тавонанд ва новобаста аз он ки системаи вентилятсияи сунӣ вучуд

дорад ё на, бояд тавре сохта шавад, ки ҳавои тоза ворид шавад;

б) равшаниии сунъӣ бояд ба ҳамон тавре кифоя бошад, то маҳбусон бидуни хатар ба чашми худ хондан ё кор карда тавонанд.

Абзори санитарӣ бояд ба андозае кифоя бошанд, ки ҳар як маҳбус дар шароити тозагӣ эҳтиёҷоти табиӣ худро дар мавридҳои зарурӣ қонеъ гардонида тавонанд.

Абзорҳои оббозӣ ва шумораи душҳо бояд ба андозае кифоя бошанд, ки ҳар як маҳбус тавонад ва вазифадори аст дар ҳарорати мувофиқ оббозӣ кунад ва ё душ гирад, ки бо ҳарорати ба ҳар як иқлим мувофиқбуда ҳар қадар, ки шароити умумии гигиенӣ талаб мекунад, бо назардошти мавсим ва минтақаи ҷуғрофӣ, яъне ба ҳар ҳол камаш як маротиба дар як ҳафта дар иқлими мӯътадил оббозӣ кунад.

Ҳама қисмҳои муассисае, ки маҳбусон мунтазам истифода мебаранд, бояд ҳамеша дар ҳолати хуб ва бо тозагии қатъӣ нигоҳ дошта шаванд.

Маъмурияти маҳбас бояд дар соатҳои муқаррарӣ ба ҳар як маҳбусро ғизои кофӣ барои солим ва қавӣ нигоҳ доштанишон, аз ҷумла бо сифати кофӣ омода ва таъмин намояд. Ҳар як маҳбус бояд оби ошомиданӣ ҳар вақте ки ба он ниёз дорад, дошта бошад³⁰.

Ҷазои ҷисмонӣ, ҳабс дар камераи торик ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну

³⁰ Банди 20 Қоидаҳои стандартӣ ҳадди ақали муомила бо маҳбусон дар Конгресси якуми Созмони Милали Муттаҳид оид ба пешгирии ҷиноят ва муносибат бо қонуншиканон, ки соли 1955 дар Женева баргузор гардид ва аз ҷониби Шӯрои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ бо қарорҳои 663 С (XXIV) аз 31 июли соли 1957 ва 2076 (LXII) аз 13 май соли 1977 тасдиқ карда шудааст.

шараф бояд ҳамчун ҷазо барои ҳуқуқвайронкуниҳои интизомӣ манъ карда шавад³¹.

Ҳамин тарик, мавзӯи шароити нигоҳдории хизматчиёни ҳарбию дар гауптвахтаҳо ҷамъбаст намуда, қайд кардан зарур аст:

1. истифодаи шиканча нисбати хизматчиёни ҳарбии аз озодӣ маҳрумшуда ва дар гауптвахтаҳо ҷойгиршуда манъ аст;

2. хизматчиёни ҳарбии дар гауптвахтаҳо ҷойгиршуда набояд ба ғайр аз душворихое, ки дар натиҷаи маҳрум кардан аз озодӣ ба вучуд омадаанд, дигар азобу машаққатро аз сар гузаронанд.;

3. хизматчиёни ҳарбии аз озодӣ маҳрумшуда ва дар гауптвахтаҳо ҷойгиршуда ҳуқуқ ба муносибати инсондӯстона ва эҳтироми шаъну шарафро доранд;

4. шароити нигоҳдорӣ ва муносибати хизматчиёни ҳарбии аз озодӣ маҳрумшуда ва дар гауптвахтаҳо ҷойгиршуда бояд тибқи қонунгузории милли танзим карда шавад;

5. Қонунгузории милли, ки шароити нигоҳдорӣ ва муносибат бо хизматчиёни ҳарбии аз озодӣ маҳрумшуда ва дар гауптвахтаҳо ҷойгиршударо танзим мекунад, бояд ба талаботи моддаи 10 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои сиёсӣ ва шахравандӣ, Қоидаҳои стандартии ҳадди ақали муомила бо маҳбусон ва дигар меъёрҳои байналмилалӣ ва меъёрҳои аз ҷониби Тоҷикистон эътирофшуда мувофиқат кунад;

³¹ банди 31 Қоида

6. чорӣ намудани низоми назорат ва дидбонии холисона дар гауптвахтаҳо ва тадбирҳои мушаххас оид ба пешгирии шиканча ва муносибати бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиркунандаи шаъну шарафи хизматчиёни ҳарбии дар гауптвахтаҳо ҷойгиршуда зарур аст.

Маҳбаси ҳарбӣ ҳамчун ҷои нигоҳдории хизматчиёни ҳарбии ҳабсшуда

Гауптвахта-ҷойест, ки дар он хизматчиёни ҳарбӣ дар ҳабс нигоҳ дошта мешаванд. Гауптвахта бояд тавре мучаҳҳаз карда шавад, ки барои нигоҳдории хизматчиёни ҳарбӣ дар давраи ҳабс шароити мусоид фароҳам оварда шавад. Гауптвахта бояд дар ҳар гарнизон бошад³².

Мутобиқи Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳабс намудан бо нигоҳ доштан дар маҳбаси ҳарбӣ яке аз ҷораҳои ниҳонии таъсиррасонӣ буда, дар ҳолатҳои кирдори дағалонаи интизомӣ содир кардани хизматчиёни ҳарбӣ ё вақте ки дигар ҷораҳои амалинамудаи командир (сардор) бемувафакқият бошад, татбиқ карда мешавад. Нисбат ба хизматчиёни ҳарбие, ки ҳанӯз Савганди ҳарбиро қабул накардааст, ҳабс намудан бо нигоҳ доштан дар маҳбаси ҳарбӣ набояд татбиқ карда шавад³³.

Инчунин, оинномаҳои умумиҳарбӣ меъёрҳоеро дар бар мегиранд, ки ташкили ҳуҷраҳои алоҳида барои нигоҳдории хизматчиёни ҳарбии муваққатан

³² Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбононӣ. Замимаи № 14, банди 1

³³ Моддаи 96, Оинномаи интизомии Ҷумҳурии Тоҷикистон

боздоштшударо танзим мекунанд. Чунин ҳучраҳо метавонанд дар қисмҳои ҳарбӣ, ки дар масофаи хеле зиёд аз гауптвахтаи гарнизон ҷойгиранд, бо фармони сардори гарнизон (фармондеҳи қисми ҳарбӣ) таъсис дода шаванд. Дар ин ҳучраҳо хизматчиёни ҳарбии боздоштшуда ба таври интизомӣ ва дар ҳолати мастӣ то як шабонарӯз нигоҳ дошта мешаванд³⁴.

Талабот оид ба таъмини амният ва таҷҳизонидани ин гуна ҳучраҳо ҳамон таврест, ки дар камераи муваққатии боздоштшудагон аст. Хизматчиёни ҳарбиро, ки дар камераҳои муваққатии боздоштшудагон нигоҳ дошта мешаванд, посбонони гауптвахтаҳои гарнизонӣ посбонӣ мекунанд. Агар гауптвахтаи гарнизон дар масофаи хеле зиёд аз комендатураи гарнизон ҷойгир бошад, хизматчиёни ҳарбии боздоштшударо патрулҳои мусаллаҳи махсус таъиншуда посбонӣ мекунанд³⁵.

Лаҳзаи оғози ҳабс ҳамон лаҳзае ба ҳисоб меравад, ки шахс дастгир шуда ба гауптвахтаи фиристода мешавад ва мустақилона ҳаракат кардан — аз ҷониби сардори гауптвахта қабул шудани хизматчиӣ ҳарбӣ³⁶.

Сарбозоне, ки дар асоси ҷазои интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд, ба гауптвахта бо гурӯҳи на бештар аз 3 нафар дар як қатор як-як таҳти назорати посбонон фиристода мешаванд. Посбон бояд яроқе дошта бошад, ки танҳо бо дастури командире, ки посбонро таъин

³⁴ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбононӣ. Замимаи № 14

³⁵ Моддаи 84 Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Ҷумҳурии Тоҷикистон

³⁶ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Ҷумҳурии Тоҷикистон. Замимаи № 14, банди 4

кардааст, тир пур карда шуда бошад. Прапоршиқхое, ки бо ҷазои интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд, мустақилона ба гауптвахта меоянд.

Барои ба гауптвахтаи гарнизонӣ фиристодани шахсони ҳабсшуда бо фармони комендантӣ ҳарбии гарнизон (сардори штаби қисми ҳарбӣ) бояд нақлиёт чудо карда шавад. Ҳаракати пиёда бо шахсони ҳабсшуда (ба ҳабс гирифташуда) дар шаҳрҳо ва маҳалҳои аҳолинишин, инчунин рафтуомад бо ҳабсшудагон тавассути нақлиёти ҷамъиятӣ манъ аст.

Хизматчиҳои ҳарбии ба ҳабс гирифташуда бояд ба гауптвахтаи гарнизонӣ сардори гауптвахта ва дар сурати набудани ӯ - сардори посбон қабул кунад. Сардори гауптвахта ҳангоми қабули сарбозон ва сержантҳои ҳабсшуда вазифадор аст тафтиш намояд, ки оё хизматчиёни ҳарбӣ дорои ашёи зарурӣ ҳастанд ё на, тафтиши шахсӣ гузаронад, тасмаҳоро, ашё ва лавозимоти қиматбаҳое, ки набояд дар камера бошанд, инчунин ҳама ҳуҷҷатҳои расмиро барои нигоҳдорӣ гирад, тамоми маълумоти дар варақаи ҳабс мавҷудбуда (дар қарори муфаттиш ё шахси таҳқиқбаранда, прокурори ҳарбӣ, дар нусхаи ҳукм, таъиноти суди ҳарбӣ) ва дигар маълумоти заруриро дар рӯйхати шахсии дастгиршудагон ва дар китоби дастгиршудагон бударо қайд кунад.

Қайдҳо вар варақаи ҳабс, дар бораи мавҷудияти ашёи хизматчиёни ҳарбии ба гауптвахтаи гарнизонӣ фиристодашаванда бояд аз ҷониби сардори гауптвахта гузошта шуда, аз ҷониби ӯ имзо карда шаванд. Шахсоне, ки бо тартиби интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд, бояд

хуччатҳои шахсии худро дар назди худ нигоҳ доранд ё метавонанд ба сардори гауптвахта супоранд.

Сардори гауптвахта вазифадор аст, ки дар хузури шахси дастгиршуда рӯйхати ашё, хуччатҳо ва маблағи пулии гирифташуда ва қабулшударо дар дафтари ҳабсшуда дар хузури шахси дастгиршуда ворид намуда, ба ӯ дар барои қабули онҳо расид диҳад ва сипас ҳабсшударо бо варқай ҳабс ба сардори посбонон барои дар камера чой карданаши фириштад. Агар ба гауптвахтаи гарнизони сардори посбонон дастгиршударо қабул кунад ба шахси дастгиршуда барои аз ӯ ашёи гирифташуда дастхат медиҳад. Ёддошт дар бораи ҳабс ва ашё бо номгуӣ онҳо ба сардори гауптвахта пешниҳод карда мешавад.

Сарбозон ва сержантҳо, ки аз рӯи тартиби интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд, дар камераҳои умумӣ ё яккаса нигоҳ дошта мешаванд ва дар таҳқатҳои урӯн хоб мекунанд. Сержантҳо (старшинаҳо) дар гауптвахта аз сарбозон алоҳида нигоҳ дошта мешаванд. Прапоршикоҳое, ки дар гауптвахта нигоҳ дошта мешаванд, аз сержантҳо ва сарбозони ҳабсшуда алоҳида чойгир карда шуда, дар гауптвахта таҳти назорати сардори гауптвахта нигоҳ дошта мешаванд.

Нисбат ба шахсоне, ки дар гауптвахта қоидаҳои муқарраршудаи тартиботи дохилиро риоя намекунанд ё ба вайрон кардани интизومي ҳарбӣ ва муносибати хунукназарона ба меҳнат роҳ додаанд, аз тарафи комендантҳои ҳарбии гарнизон ҷазоҳои иловагӣ дида мешаванд, инчунин шахсони ҳабсшуда бо фармонаш ва

фармони сардори гауптвахта ба камераи якканишин метавонанд гузаронида шаванд.

Сардори гауптвахта дар ин маврид дар санади ҳабс қайдҳои зарурӣ мегузорад. Ҳабси иловагии хизматчиёни ҳарбӣ, ки дар гауптвахта таъин шудаанд, бо қайди такрорӣ ҳабс тасдиқ карда мешавад. Дар айни замон, муҳлати доимии будубоши хизматчиёни ҳарбие, ки аз рӯи даъват хизмати ҳарби мегузаранд, дар гауптвахта набояд аз 20 рӯз зиёд бошад.

Гауптвахтаҳо речаи ҳаррӯзаи худро доранд, ки аз речаи ҳаррӯзаи қисми ҳарбӣ фарқ мекунад. Тартиби ҳаррӯзаи гауптвахтаи гарнизонӣ аз ҷониби коменданти ҳарбии гарнизон муқаррар карда мешавад.

Сарбозоне, ки дар гауптвахта дар камераҳои умумӣ нигоҳ дошта мешаванд, метавонанд ба иҷрои кор ҷалб карда шаванд. Чунин кор метавонад дар як шабонарӯз то 10 соат давом кунад³⁷. Сержантҳое, ки дар камераҳои умумӣ ҷойгиранд, барои кор ҳамчун бузургсолон ҷалб карда мешаванд. Аммо дар ин ҳуҷҷат дар бораи он ки сарбозон ба кадом навъҳои кор ҷалб карда мешаванд, шароити корашон, тартиби бақайдгирии кор ва додани музди меҳнат чизе зикр нашудааст, ки ин ҳуқуқҳои меҳнатии хизматчии ҳарбиро поймол мекунад.

Бо прапоршикҳо ва сержантҳо (старшинаҳо)-и ба ҳабс гирифташуда дар гауптвахта, инчунин бо сарбозон хангоми ба кор ҷалб нагардидани онҳо ҳар рӯз 8 соат

³⁷ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14, банди 16

машқҳо ва омӯзиши низомномаҳо гузаронида мешаванд. Дар вақти машғулият ба онҳо камарбанд дода мешавад. Хизматчиёни ҳарбие, ки дар камераҳои якканишин нигоҳ дошта мешаванд, ба кор ва машғулиятҳо ҷалб карда намешаванд. Бо хизматчиёни ҳарбие, ки барои вайрон кардани қоидаҳои пӯшидани либоси ҳарбӣ ва риоя накардани саломномаи ҳарбӣ боздошт шудаанд, дар комендатураи ҳарбӣ рӯзона то 3 соат дарси машқи сафдорӣ ва омӯзиши низомнома гузаронида мешавад.

Азназругузaronии пагоҳирӯзӣ ва бегоҳӣ дар гауптвахта бояд ҳар рӯз баргузор карда шавад. Азназругузaronии пагоҳирӯзӣ ва бегоҳирӯзии ҳозир будани шахсони ҳабсшуда аз ҷониби сардори посбонон ё ёрдамчии ӯ аз рӯи рӯйхати ному насаб дар камераҳо гузаронида мешавад. Давомнокии хоби ҳамаи афроди ҳабсшуда дар як шабонарӯз 7 соат пешбинӣ шудааст. Дар давоми рӯз хобидан ё дурӯғ гуфтан ба шахсони ҳабсшуда манъ аст. Пас аз хестан тахтакатҳо бардошта мешаванд, тахтакатҳои волошаванда баста мешаванд.

Дар давоми шабонарӯз, ба истиснои вақти кор (дарс) ва сайругашт, ҳабсшудагон дар камераҳои қуфлшуда қарор доранд. Ҳучраҳои прапоршиқҳо бо қуфл маҳкам нестанд. Қуфлҳо барои ҳама камераҳо бояд якхела бошанд ва бо як калид баста шаванд. Ҳамин хел ду калид бояд дар ҳучраи сардори посбонон ва як калид дар ҳучраи сардори гауптвахта нигоҳ дошта шавад.

Сарбозон ва сержантҳои ҳабсшуда ҳангоми дар камера буданашон бояд либоси тағ, либоси корӣ ва

пойафзол дошта бошанд. Чизҳои боқимонда мувофиқи тартиби дар гауптвахта муқарраршуда берун аз камераҳо нигоҳ дошта мешаванд. Ба маҳбусон барои хоб шинел дода мешавад ва ба онҳо иҷозат дода мешавад, ки пойафзоли худро кашанд ва дар ҳарорати аз + 18 ° С пасти дар камераҳо дар давоми рӯз шинел дода мешавад.³⁸.

Ба прапоршикҳои ҳабсшуда иҷозат дода мешавад, ки китобҳо, пулҳо, лавозимоти ҳочатхона ва маводи хаттии худро дар камераҳои худ нигоҳ доранд. Ба прапоршикҳо дар вақти барои хоб чудошуда лавозимоти хобӣ (кӯрпа, ду ҷойпӯш, болишт бо ҷилди болишт ва матрас) бояд дода шавад.

Умуман, аз ҷумлаи афроди боздоштшуда дар камераҳо афсарони калоне таъин карда мешаванд, ки барои тозагӣ ва тартиботи камераҳо масъуланд. Онҳо вазифадоранд, ки ҳабсшударо барои азназаргузаронии сахарӣ, барои даъват ҳангоми иваз кардани посбон, барои тафтиши бегоҳӣ хузури ҳабсшударо ба саф гузоранд, инчунин таъмини сари вақт хоб рафтани онҳо, осеб нарасонидан ба девору тирезаҳо, дар болои тахтакат, деворҳо навиштаҷот нанавиштан ва ҷароғҳоро хомӯш накарданро ба зимма дошта бошанд.

Дар рӯзҳои, ки маҳбусон ба кор намеоянд, онҳо, инчунин шахсони дар камераи якканишин ҳабсшуда бояд дар вақти муқарраркардаи ҳаррӯза бо ҳамроҳии роҳбалад ба давомнокии 50 дақиқа сайру гашт кунанд.

³⁸ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14

Сарбозони ҳабсшуда аз сержантҳо (старшинаҳо) алоҳида бароварда мешаванд. Барои ҳочатҳои саҳарӣ ва бегоҳӣ сарбозон ва сержантҳо (старшинаҳо)-и ҳабсшуда бо ҳамроҳии бароранда аз камераҳо берун бароварда мешаванд: ҳабсшудагоне, ки дар камераҳои умумӣ нигоҳ дошта мешаванд аз рӯйи камераҳо ва ҳабсшудагоне, ки дар камераҳои якканишин ҷойгиранд, якто-якто бо тартиби навбат.

Барои таъмини эҳтиёҷоти табиӣ ҳабсшудаҳо бояд бо ҳамроҳии бароранда якнафарӣ ё гурӯҳ-гурӯҳӣ то 5 нафар, ҳабсшудагон дар камераҳои якканишин нигоҳдошташаванда якнафарӣ бароварда шаванд. Даъвати баромад тавассути посбон анҷом дода мешавад.

Ҳангоми ба ҳудуди гауптвахта баровардани сарбозон ва сержантҳо (старшинаҳо)-и ҳабсшуда ба онҳо камарбанд дода намешавад. Барои ба берун аз гауптвахта рафтан (ба кор, ба ҳаммом) ҳабсшуда бояд либоси махсус дошта бошад.

Ҳабсшудагон бояд ҳафтае як маротиба, дар рӯзҳо ва соатҳои муқаррарнамудаи коменданти ҳарбии гарнизон (сардори штаби қисми ҳарбӣ) дар ҳаммом оббозӣ кунанд. Худи ҳамон рӯзҳо муоинаи тиббии ҳабсшудагон гузаронида мешавад. Ҳабсшудагон, ки ба муассисаҳои тиббӣ фиристода шудаанд, пас аз сиҳат шудан ба қисми ҳарбии худ бармегарданд. Қарор дар бораи адои минбаъдаи ҳабс аз ҷониби сардоре, ки ҳабсро таъин кардааст, қабул карда мешавад. Шахси ҳабсшуда дар гауптвахта бояд ҳамеша тоза қайчи зада ва тарошида шавад. Тартиби қайчи задан ва тарошидани

риши шахсони ҳабсшударо коменданти ҳарбии гарнизон муқаррар мекунад.

Тозакунӣ ҳамарӯза ва умумӣ (ҳафтае як маротиба) дар камераҳо, ҳочатхонаҳо, инчунин шустани (молидани) фаршҳо, алоб кардани печ ва пур кардани лампаҳо дар гауптвахта аз ҷониби маҳбусоне, ки дар онҳо нигоҳ дошта мешаванд, тахти роҳбарии ёвари сардори посбонон анҷом дода мешавад. Ҳавои камераҳо ҳамарӯза вақте маҳбусон барои сайру гашт мебароянд ё дар ҷои қор қарор доранд, тоза карда мешавад³⁹.

Хизматчиёни ҳарбие, ки бо тартиби интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд ва дар гауптвахта нигоҳ дошта мешаванд, бояд тибқи меъёри асосии ҳарбии озуқа таъмин карда шаванд. Бақайдгирии ғизо барои шахсон дар гауптвахта боздошт шудаанд, тибқи шаҳодатномаҳои хӯроқворӣ сурат мегирад. Ба прапоршиконе, ки барои гирифтани озуқа ё хӯроқи ройгон ҳуқуқ надоранд, аз рӯи варақаҳои ҳабс бо пардохтпулӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд, яъне хӯроқи прапоршикҳо ва афсарон дар давраи хидмат аз аввал аз ҳисоби худашон буд ва ҳангоми дар гауптвахта будан ин қоида идома дорад. Ва сарбозон азбаски озуқаи ройгон мегиранд, ҳатто ҳангоми дар гауптвахта буданашон, қисми ҳарбӣ ин маблағро барои ғизо ба гауптвахта мегузаронад.

Гауптвахтаи гарнизонӣ аз ду қисм иборат аст: умумӣ — барои нигоҳ доштани сарбозон ва сержантҳо

³⁹ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбононӣ. Замимаи № 14, банди 27

(старшинаҳо)-и ба ҳабс гирифташуда ва барои нигоҳ доштани прапоршикҳо, ки мумкин аст дар бинои алоҳида ва ё дар як бино бо қисми умумӣ, вале бо қисми алоҳидаи дорои баромадгоҳ чойгир карда шаванд⁴⁰.

Дар қисми умумии гауптвахта бояд инҳо бошанд:

- камераҳои умумӣ барои сарбозони ба ҳабс гирифташуда;
- камераҳои умумӣ барои сержантҳо (старшинаҳо)-е, ки бо тартиби интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд;
- камераҳои якканишин;
- камераҳои умумӣ ва якканишин барои сарбозон ва сержантҳо (старшинаҳо)-е, ки дар содир кардани ҷиноят гумонбар ва айбдор мешаванд;
- камераҳои умумӣ барои сарбозон ва сержантҳо (старшинаҳо)-и маҳкумшуда;
- камераҳо барои боздоштшудагони муваққатӣ.

Дар камераҳо бояд тахтакатҳои қуфлшаванда, мизҳо, курсиҳо (чорпоячаҳо) ва зарфҳои туфпарто ва дар камераҳои умумӣ, ғайр аз он бакҳои оби нӯшокӣ бо фаввораҳо мучаҳҳаз бошанд.

Дар бинои гауптвахтани гарнизонӣ бояд инҳо бошанд:

- хучраҳои алоҳида барои пурсиши гумонбаршуда ва айбдоршаванда аз ҷониби муфаттиш ё мақомоти тафтишотӣ;
- бинои посбонхона;
- хучраҳо барои кормандони штатии гауптвахта;

⁴⁰ Моддаи 37 замимаи № 14, Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбононӣ

- ошхона барои гарм кардан ё пухтани хӯрок барои шахсон (маҳбусон)-и ҳабсшуда бо утоқҳои ёрирасони зарурӣ;
- ошхона;
- анборе, ки барои нигоҳ доштани ашёи ҳабсшуда (боздошташудагон) бо рафҳо (либосовезакҳо) мучаҳҳаз шудааст;
- хучраҳо барои дасту рӯйшӯӣ;
- ҳочатхонаҳои дарунӣ ва берунӣ.

Дару тирезаҳои камераҳои шахсони ҳабсшуда (маҳбусон) ва дар ҷойҳои умумӣ (хучраҳои дасту рӯйшӯӣ, ҳочатхона) бо таҷҳизоти техникий муҳофизатӣ мучаҳҳаз бояд бошанд. Тирезаҳои ин хучраҳо, ба ғайр аз ин, бояд панҷараҳои оҳанӣ дошта бошанд, агар лозим бошад, аз дарун бо тӯрҳои металлӣ пӯшида шаванд. Дар дари камераҳо тирезаҳои назоратӣ гузошта шудаанд. Дар долонҳои гауптвахта бояд ҷевонҳо куфлшаванда барои асбобу анҷоми ҳочатхона, асбобҳои пойафзол-тозакунии, инчунин шинел ва кулоҳҳо гузошта шаванд. Ҳар як гауптвахта бояд ҳавлӣ барои сайругашти ҳабсшудагон (маҳбусон) дошта бошад, ки баландиаш на камтар аз 2 метр дорои девори зич маҳкамшуда бошад⁴¹.

Шахсоне, ки бо тартиби интизомӣ ба ҳабс гирифта шудаанд, пас аз ба охир расидани мӯҳлати ҳабс ва дар сурати марг ё бемории вазнини аъзои оилаи онҳо (падар, модар, зан, фарзандон, бародарон) ё дигар шахсоне, ки дар тарбияш буданд, инчунин ҳар фалокате, ки ба сари оилаи онҳо омадааст, бо фармони

⁴¹ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14, банди 43

комендантӣ ҳарбии гарнизон то ба охир расидани муҳлати ҳабс озод карда шуданашон мумкин аст⁴².

Хизматчиёни ҳарбии ба ҳабс гирифташуда (гумонбаршуда, айбдоршаванда) аз ҷониби комендантӣ ҳарбии гарнизон ё сардори гауптвахта дар асоси қарори шахси таҳқиқбаранда, муфаттиш, прокурор ё судя озод карда мешаванд ва судшавандагону маҳкумшудагон дар асоси таъинот ё ҳукми суди ҳарбӣ озод карда мешаванд. Илова бар ин, бо дархости прокурори ҳарбӣ хизматчиёни ҳарбӣ, ки ғайриқонунӣ дар гауптвахта нигоҳ дошта шудаанд, озод карда мешаванд⁴³.

Барои озод кардани шахси ҳабсшуда аз гауптвахтаи гарнизонӣ сардори гауптвахта дар арафаи ба охир расидани муҳлати ҳабс ба сардори посбонон дар бораи озод кардани шахси ҳабсшуда огоҳинома мефиристад ва ба командири қисми ҳарбии ӯ (воҳид ҳарбӣ) дар бораи вақти озод кардани шахси ҳабсшуда барои фиристондани намоянда ба ӯ хабар медиҳад.

Сардори посбонон дар бораи озод шуданаш маълумотнома гирифта, шахси дастгиршударо дар муҳлати дар протокол нишондодашуда озод мекунад ва ба сардори гауптвахта мефиристад. Сардори гауптвахта дар китоби ҳабсшудагон ва рӯйхати шахсии ҳабсшуда вақти озод кардани шахси ҳабсшударо қайд мекунад ва ба ӯ таҳти забонхат дар дафтарчаи молу мулки шахсӣ, пул, хуччатҳо, инчунин ёддошт дар бораи ҳабсаш бо қайд дар бораи озод кардани ӯ барои пешниҳод ба

⁴² Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14, банди 33

⁴³ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14, банди 34

командири қисми (воҳиди ҳарбӣ) медиҳад. Дастхате, ки қаблан ба шахси ҳабсшуда дар бораи гирифтани ашё, пул ва ҳуччат дода шуда буд, нобуд карда мешавад⁴⁴.

Нигоҳ доштан дар гауптвахтаҳо ҳамчун ҷазо барои кирдори дағалона

Тартиб ва асосҳои боздошт ва ҳабс кардани хизматчиёни ҳарбӣ ва дар гауптвахтаҳо ҷойгир кардани онҳо бо ду оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим карда мешавад: (1) Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон⁴⁵; (2) Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон. Ҳамин тариқ, ин масъала бо қонуни алоҳида ва ё дар доираи кодексҳои мурофиавии амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим карда нашудааст.

Мутобиқи Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон, хизматчиёни ҳарбӣ ва дигар шахрвандоне, ки ба ҷамъомадҳои ҳарбӣ даъват шудаанд, барои ҳуқуқвайронкунии маъмурии мутобиқи оинномаҳои интизомӣ ва ё қоидаҳои махсус ба ҷавобгарии маъмурии кашида мешаванд⁴⁶.

Оиннома санади меъёрии ҳуқуқиест, ки вазъи ҳуқуқӣ, сохтор, тартиби фаъолияти ташкилотҳои давлатӣ ё воҳидҳои сохтории онҳо, ҳамчунин муносибати онҳоро бо мақомоти давлатӣ, дигар

⁴⁴ Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ. Замимаи № 14, банди 35

⁴⁵ Бо Қарори Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 5 декабри соли 2001 № 469 тасдиқ шудааст.

⁴⁶ Моддаи 30-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

ташкилоту муассисаҳо ва шаҳрвандон муайян менамояд⁴⁷.

Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон моҳияти интизومي ҳарбӣ, ўҳдадорихои хизматчиёни ҳарбиро оид ба риояи он, намудҳои ҳавасмандгардонӣ ва ҷазои интизомӣ, ҳуқуқи командиронро (сардоронро) дар татбиқи онҳо, инчунин тартиби пешниҳод кардан ва дида баромадани тақлифҳо, аризаю шикоятҳоро муайян мекунад.

Тартиби фиристодани ҳабсшудагон ба маҳбаси ҳарбӣ, муҳофизат (мушоият), супоридан ва қабул кардан, таъмин ва аз ҳабс озод намудани онҳо тавассути Низомномаи хизмати гарнизони ва қаровулии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон сурат мегирад⁴⁸.

Ҳабс намудан бо нигоҳ доштан дар маҳбаси ҳарбӣ яке аз чораҳои ниҳонии таъсиррасони буда, дар ҳолатҳои кирдори дағалонаи интизомӣ содир кардани хизматчиҳои ҳарбӣ ё вақте ки дигар чораҳои амалинамудаи командир (сардор) бемувафаққият бошад, татбиқ карда мешавад⁴⁹.

Ба кирдорҳои дағалонаи интизомии хизматчиёни ҳарбӣ инҳо дохиланд:

— худсарона баромада рафтан;

⁴⁷ Қисми 3 моддаи 28 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ»

⁴⁸ Банди 7-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи интизомии хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷрои ҳабс нисбати онҳо бо тартиби интизомӣ таъиншуда

⁴⁹ Банди 96-и Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, (таҳрири қарори Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 июни соли 2005 № 87) «Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи интизомии хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷрои ҷазои ҳабси ба таври интизомӣ таъиншуда»

- дер баргаштан аз рухсатӣ, сафари хизматӣ ва аз муассисаҳои табобатӣ;
- дер омадан ё худсарона рафтан аз хизмат;
- вайрон кардани қоидаи иҷроӣ хизмати посбонӣ (вахтавӣ), хизмати дохилӣ ва навбатдорӣ чангӣ;
- дар ҳолати мастии алкоғолӣ, нашъа ва токсикӣ иҷро кардани вазифаи хизматӣ;
- вайрон намудани қоидаҳои оинномавии муносибати байниҳамдигарии хизматчиёни ҳарбӣ;
- гум кардани амволи ҳарбӣ;
- берун аз вақти хизматӣ содир кардани кирдор дар ҷойҳои ҷамъиятӣ⁵⁰.

Ҳабс бо нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар гауптвахта ба мӯҳлати то 10 шабонарӯз таъин карда мешавад⁵¹.

Иҷроӣ ҳабс бо нигоҳдорӣ дар гауптвахта нисбати шахсони зер таъин карда мешаванд:

- аскарон, сержантҳо ва старшинҳо
- старшинҳои рота;
- прапоршикҳо;
- навбатдори қисми ҳарбӣ⁵².

Тибқи банди 3-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи интизомии хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷроӣ ҷазои

⁵⁰ Банди 1-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷроӣ ҳабс, ки нисбат ба онҳо бо тартиб интизомӣ татбиқ карда мешавад

⁵¹ Бандҳои 53, 54, 63, 65 Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон Бандҳои 53, 54, 63, 65 Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁵² Банди 2-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷроӣ ҳабс, ки нисбат ба онҳо бо тартиб интизомӣ татбиқ карда мешавад

ҳабс, ки нисбати онҳо бо тартиби интизомӣ таъин шудааст, ҳабси хизматчии ҳарбӣ дар асоси дастхат анҷом дода мешавад.

Дастхат дар бораи ба ҳабс гирифтани сарбозу сержантҳо ва старшинаҳо аз ҷониби командири рота (чӯзбу томи дахлдор) ба имзо расида, он бо мӯҳри нишондоштаи қисми ҳарбӣ тасдиқ карда мешавад. Сардоре, ки ҷазои ҳабсро татбиқ кардааст, бояд дастур диҳад ва командири рота дар дастхат дар бораи ба ҳабс гирифтани, дар кадом камера (якканишин, умумӣ) нигоҳ доштани хизматчии ҳарбии маҳкумшуда, сабт намояд. Дастхат дар бораи ба ҳабс гирифтани прапоршик аз ҷониби командир ё сардори ситоди қисми ҳарбӣ ба имзо расида, он бо мӯҳри нишонидоштаи қисми ҳарбӣ тасдиқ карда мешавад⁵³.

Ҳамаи ба ҳабс гирифташудагон пеш аз фиристондан ба маҳбаси ҳарбӣ бояд аз муоинаи духтур ва дар ҳолати зарурат аз коркарди санитарӣ (шустушӯӣ дар ҳаммом) ва тамъизи (дезинфексия) либосҳои расмӣ гузаронида шуда, дар ин бора духтур дар дастхат дар бораи ба ҳабс гирифтани сабт менамояд⁵⁴.

⁵³ Банди 3-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷрои ҳабс, ки нисбат ба онҳо бо тартиб интизомӣ татбиқ карда мешавад

⁵⁴ Банди 5-и Рӯйхати кирдорҳои дағалонаи хизматчиёни ҳарбӣ ва тартиби иҷрои ҳабс, ки нисбат ба онҳо бо тартиб интизомӣ татбиқ карда мешавад

Нигоҳдории хизматчиёни ҳарбии боздоштшуда дар маҳбаси ҳарбӣ, ки дар содир намудани чиноят гумонбар шудаанд

Хизматчиёни ҳарбии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда бо тартиби муқаррарнамудаи Кодекси муҳофизатии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонун дар бораи тартиб ва шароити дар ҳаёс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки ташкил ва тартиби адои хизмати гарнизонӣ ва қаровулии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба танзим мебароранд, дар гауптвахтаҳо нигоҳ дошта мешаванд⁵⁵.

Дар асоси Дастурамали боздошт⁵⁶ хизматчиёни ҳарбии дастгиршуда дар гауптвахтаҳо нигоҳ дошта мешаванд. Ҳамин тариқ, тибқи банди 45-и Дастурамали мазкур шахсони боздоштшуда метавонанд танҳо дар ҷойҳои нигоҳ дошта шаванд, ки барои ин мақсадҳо махсус мучаҳҳаз шудаанд ва ба талаботи меъёрҳои санитарӣ ҷавобгӯ мебошанд. Боздоштшудагон нигоҳ дошта мешаванд: шахрвандон - дар боздоштгоҳи муваққатӣ (БМ); хизматчиёни ҳарбӣ - дар гауптвахта.

Дар банди 25 Оинномаи Хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁵⁵ Моддаи 10-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда»

⁵⁶ «Дастурамали ба ҳаёс гирифтани», ки бо фармони яқҷояи № 5-60, № 46, № 98-"а", № 463/1 аз 24 октябри соли 2012 ва № 73 аз 17 ноябри соли 2012 Прокуратураи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Кумитаи давлатии амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Тоҷикистон, Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст.

муқаррар шудааст, ки хизматчиёни ҳарбии бо иҷозати прокурор бо гумони содир намудани ҷиноят (гумонбаршуда, айбдоршаванда) боздоштшуда ба гауптвахта ба мӯҳлати на бештар аз 3 рӯз фиристода мешаванд. Агар бо сабаби дур будан ба зиндони тафтишотӣ интиқол додани хизматчиёни ҳарбии ба ҳабс гирифташуда имконнопазир бошад, онҳо метавонанд то 10 шабонарӯз дар гауптвахта нигоҳ дошта шаванд. Чунин шахсон ба қайд гирифта мешаванд: дар комендатураи ҳарбии гарнизон – дар китоби қайди хизматчиёни ҳарбии боздоштшуда аз рӯи шакли муқарраршуда (рутбаи ҳарбӣ, насаб, ном ва номи падар, рақами қисми ҳарбӣ, суроғаи почта, тобеият, ба ки хабар дода шуд ва кадом чораҳо дида шуданд)⁵⁷.

Ин қоида ба қонунгузори амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва санадҳои байналмилалӣ эътирофшуда мувофиқат намекунад, зеро он барои боздошти хизматчиёни ҳарбии гумонбаршуда ё айбдоршаванда асос муқаррар мекунад, дар ҳоле ки дар асоси моддаи 14 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ва моддаи 35-и Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, масъалаи интиҳоби чораи пешбурд дар шакли ҳабсро танҳо суд ҳал мекунад. Ғайр аз ин, дар банди 25 Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар шудааст, ки мӯҳлати нигоҳдории хизматчиёни ҳарбии дар содир намудани ҷиноят гумонбар ё айбдоршаванда дар гауптвахта

⁵⁷ Банди 25 Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон

метавонад то 10 шабонарӯз дароз карда шавад, аммо дар Замимаи ҳамин Оиннома муҳлати нигоҳ доштан дар гауптвахтаҳо то 30 шабонарӯз зиёд карда шудааст, ки ин ба Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» мувофиқат намекунад⁵⁸.

Нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар гауптвахтаҳо – риояи шартномаҳои байналмилалӣ

«Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият худ дорои арзишҳо ҳастанд ва ҳамин тариқ маҳрумият аз озодӣ ва дахлнопазирӣ, чунон ки таърих нишон додааст, роҳи асосии монеа ба татбиқи дигар ҳуқуқҳои инсон мебошад»⁵⁹.

Моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва моддаҳои 9 ва 14 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ ҳам озодии шахсӣ ва дахлнопазирии шахсият ва ҳамчунин ҳуқуқи ҳар фардро ба ҳимояи судӣ эътироф ва ҳифз мекунад.

Мувофиқи ин қонун ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ дорад. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва беғараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намояд⁶⁰. Ҳар кас ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият дорад, ҳеч

⁵⁸ Қисми 1 моддаи 13 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар ҳабс»

⁵⁹ Банди 2 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) * ССРР/С/СС/35

⁶⁰ Моддаи 19-и Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон

касе наметавонад аз озодӣ маҳрум карда шавад, ба истиснои асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун ⁶¹.

Озодӣ шахсӣ ба озодии шахс аз қарор гирифтани дар чудо нигоҳдории ҷисмонӣ ишора дорад, на озодии кулли амалаш. Дахлнопазирии шахсият озод будан аз расонидани зарари ҷисмонӣ ва рӯҳӣ ё амнияти ҷисмонӣ ва рӯҳӣ мебошад. Моддаи 9 ин ҳуқуқҳоро ба ҳар як шахс кафолат медиҳад. Истилоҳи «ҳар шахс» аз ҷумла кӯдакони ҷинси зан ва мард, хизматчиёни ҳарбӣ, афроди дорои маъюбият, лесбиянҳо, ҳамчинсгароён, дучинсгароён ва трансгендерҳо, хоричиён, гурезагон ва паноҳандагон, шахсони бешаҳрванд, муҳоҷирони меҳнатӣ, ашхоси маҳкумшуда ба ҷиноят ва ҳамчунин шахсонро, ки дар фаъолияти террористӣ даст доранд, дар бар мегирад ⁶².

Моддаи 9-и Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ номгӯи асосҳои иҷозатдодашудаи маҳрум кардан аз озодиро дар бар намегирад. Моддаи 9 ба таври возеҳ эътироф мекунад, ки ашхоси алоҳида метавонанд бо иттиҳомҳои ҷиноӣ ҳабс карда шаванд, аммо дигар низомҳои маҳрумӣ аз озодӣ низ бояд тибқи қонун муқаррар карда шаванд ва бо расмиёти пешгирӣ аз ҳабси худсарона пайгирӣ карда шаванд. Асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун набояд ҳуқуқ ба озодии шахсиро ҳалалдор созад ⁶³.

⁶¹ Қисми 1 моддаи 9 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ

⁶² Банди 3 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) * ССРР/С/С/35

⁶³ Банди 14 Шарҳи умумӣ № 35, Моддаи 9 (Озодӣ ва дахлнопазирии шахсият) * ССРР/С/С/35

Тартиби татбиқи ҳабсро ҳамчун чораи ҷазо барои хизматчии ҳарбӣ барои вайронкунии дағалонаи интизомӣ Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд Оинномаҳо) муайян мекунад.

Ҳабси хизматчии ҳарбӣ ҳангоми итоат накардани ошкоро ё муқовимати зердаст ва дар гауптвахта чоғир кардани вай дар асоси фармон (дастхат)-и командир (сардор) сураат мегирад.

Парвандаи вобаста ба вайронкунии интизомӣ аз ҷониби хизматчии ҳарбӣ ва ҳамчун чораи ҷазо истифода бурдани ҳабс аз ҷониби суд баррасӣ карда намешавад. Ҳангоми содир намудани ин ё он амал нисбат ба хизматчии ҳарбӣ тафтишоти хизматӣ аз ҷониби таҳқиқбарандаи ваколатдор гузаронида мешавад. Пас аз гузаронидани тафтиши хизматӣ таҳқиқбаранда Хулосаро қабул мекунад, ки онро фармондеҳи қисми ҳарбӣ тасдиқ мекунад. Дар хотима таҳқиқбаранда нишон медиҳад, ки нисбат ба ин ё он хизматчии ҳарбӣ татбиқ намудани кадом ҷазо ва кирдорро зарур мешуморад. Дар сурати ба хизматчии ҳарбӣ татбиқ намудани ҳабс муҳлати ҳабс низ нишон дода мешавад. Дар асоси ин хулоса командири қисм (сардор, командири баталон ва ғ.) дар бораи ба ҷавобгариин интизоми кашидан Фармон мебарорад, ки дар он ҷазо дар намуди ҳабс дар гауптвахта нишон дода шуда, муҳлати иҷрои ин ҷазо нишон дода мешавад.

Бар хилофи кодексҳои муурофиавӣ, масалан, Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ ё Кодекси

муурофиавии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ, дар Оиннома ҳуқуқҳои асосии хизматчиҳои ҳарбии дар нисбаташ тафтиши интизомӣ гузаронида мешуда, ки барои он ҷазо дар шакли ҳабс таъин карда мешавад, ҳуқуқҳои асосӣ пешбинӣ нашудааст.

Парвандаи интизомӣ аз ҷониби суд баррасӣ карда намешавад, ҳатто агар дар натиҷаи баррасӣ хизматчиҳои ҳарбӣ аз озодӣ маҳрум карда шавад. Оиннома тартиб ва раванди ҷорӣ намудани парвандаи интизомиро аз ҷониби таҳқиқбаранда, тартиби боздошти хизматчиҳои ҳарбӣ, тартиб додани протоколҳо, ҳуқуқи хизматчиҳои ҳарбӣ ба адвокат/ҳимоятгар, ҳуқуқи хизматчиҳои ҳарбиरो ба тарҷумон, ҳуқуқи донишҷӯи он, ки ӯ дар қадом ҷиноят айбдор карда мешавад, ҳуқуқи муошират бо олами беруна ва ҳуқуқи хабардор кардани ҳешовандони наздик дар бораи ҳабс шудани хизматчиҳои ҳарбиरो муқаррар накардааст.

Инчунин, оиннома ҳуқуқ ва тартиби хизматчиҳои ҳарбиरो барои зерӣ шубҳа гузоштан ба қонунӣ ва асоснокии Фармони ба ҷавобгариҳои интизомӣ кашидан ва татбиқи ҳабс нисбат ба ӯ, аз ҷумла қонунӣ будани боздошти ӯро муқаррар накардааст.

Ҳуқуқи хизматчиҳои ҳарбӣ, ки нисбати ӯ ҳабс дар гауптвахтаҳо нисбат ба шароити инсонии нигоҳдорӣ ва озодӣ аз шиканҷа ва дигар намудҳои муносибати бераҳмона татбиқ карда мешавад, танзимнашуда боқӣ мемонад.

Тибқи муқаррароти асосии ҳуқуқ ба озодӣ ва амнияти шахсӣ ҳеҷ кас ба истисноии асосҳо ва тартиби

муқаррарнамудаи қонун аз озодӣ маҳрум карда намешавад. Аммо боздошт ва ҳабси хизматчиёни ҳарбӣ, ки дар содир намудани ҷинойтҳои ғайриқонунӣ ва интизом муттаҳам мешаванд, бидуни тартиби муқарраршуда ва риояи ҳуқуқи озодиҳои асосӣ сурат мегирад.

Ҳуқуқи дастгиршудагон ба адвокат

Тибқи муқаррароти асосии ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсият ҳеҷ кас ба истиснои асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун аз озодӣ маҳрум карда намешавад.

Хизматчиёни ҳарбӣ бо ду сабаб дар гауптвахта нигоҳ дошта мешаванд:

1. Дар доираи Кодекси муҳофизати ҷинойтӣ – ҳамчун гумонбаршуда ва айбдоршаванда дар содир намудани ҷинойт – дар ин мавридҳо тамоми тартиботро Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахравандӣ ва сиёсӣ, Кодекси муҳофизати ҷинойтӣ, Қонун дар бораи тартиб ва шароити дар ҳабс нигоҳ доштан ва Дастурамали ба ҳабс гирифтани танзим мекунад;
2. Ҳамчун ҷазои интизомӣ - дар ин ҳолат нигоҳдорӣ дар гауптвахта танҳо дар асоси Оинномаи интизомӣ ва Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ сурат мегирад, вале дар ин оиннома ба хизмати адвокат кафолат дода намешавад.

Аммо боздошт ва ҳабси хизматчиёни ҳарбӣ, ки дар содир намудани ҷинойтҳои ғайриқонунӣ ва интизомӣ

муттаҳам мешаванд, бидуни тартиби муқарраршуда ва риояи ҳуқуқи озодихоӣ асосӣ сурат мегирад.

Адвокат барои иштирок дар парвандаи ҷиноятӣ аз лаҳзаи қабули қарор дар бораи оғоз намудани парвандаи ҷиноятӣ нисбати шахс, инчунин аз лаҳзаи боздошти гумонбаршуда иҷозат дода мешавад. Мақомоти дастгиркунандаи шахрванд вазифадор аст ҳуқуқ ба адвокатро пешниҳод намояд. Агар боздоштшуда аз ҳуқуқ ба ҳимоятгар/адвокат даст кашад, радкунӣ бояд дар шакли хаттӣ ҳуҷҷатгузорӣ карда шавад. Ҳангоми дастгиркунӣ мутобиқи моддаи 94 Кодекси муурофиавии ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давоми се соат протоколи дастгиркунӣ тартиб дода мешавад, ки дар он асос ва ваҷҳҳои дастгир намудан, вақт, ҷой, натиҷаи кофтуков ва вақти тартиб додани протокол нишон дода мешавад. Протокол ба дастгиршуда хатмӣ эълон карда шуда, дар айни замон ба ӯ ҳуқуқҳои ӯ, аз ҷумла ҳуқуқи ҳимоятгар/адвокат фаҳмонда мешаванд (моддаи 46-и Кодекси муурофиавии ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон).

Қонунгузори амалкунанда муқаррар менамояд, ки кай адвокат вазифадор аст ёри ҳуқуқиро ройгон расонад:

– моддаи 51 Кодекси муурофиавии ҷиноятӣи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар кардааст, ки дар кадом ҳолатҳо иштироки ҳимоятгар дар муурофиаи ҷиноятӣ хатмист;

– моддаи 52 Кодекси муурофиавии граждани Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби суд ба сифати намоёнда таъин намудани адвокат муқаррар кардааст;

– қисми 6 моддаи 29 Кодекси мувофиқи оид ба ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ - ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахси воқеие, ки нисбати ӯ парвандаи ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ пеш бурда мешавад ё намояндаи қонунии шахси ҷабрдида, ки ноболиғ аст ё бинобар ҳолати ҷисмонӣ ё рӯҳӣ аз имконияти мустақилона амалӣ намудани ҳуқуқҳои худ маҳрум аст, аз ҷониби намояндагони қонунии ӯ амалӣ мешавад;

– моддаи 32 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокатӣ» дар бораи расонидани ёрии ройғони ҳуқуқӣ аз ҷониби Иттифоқи адвокатҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар гауптвахта ҳамчун чораи ҷазои интизомӣ: нигоҳдорӣ дар гауптвахта дар асоси Оинномаи интизомӣ сурат мегирад, ки дар он қоида дар бораи ҳимоятгар ва адвокат пешбинӣ нашудааст. Давлат вазифадор аст, ки хизматчиӣ ҳарбиеро, ки дар гауптвахта нигоҳ дошта мешавад, бинобар маҳдуд будани ҳуқуқҳои конституционии ӯ, пеш аз ҳама, ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ бо адвокат таъмин намояд. Ҳуқуқи конституционии истифода аз ёрии адвокат (ҳимоятгар) барои хизматчиӣ ҳарбӣ аз лаҳзаи ба амал омадани маҳдудияти воқеии ҳуқуқҳои ӯ ба вучуд меояд.

Мутаассифона, дар Низомномаи интизомӣ дар бораи расонидани ёрии ҳуқуқӣ ба боздоштшудагон дар гауптвахтаҳо зикр нашудааст. Ҳар кас аз лаҳзаи ҳабс ба ҳимоя ва адвокат ҳуқуқ дорад. Хизматчиёни ҳарбие, ки ба ҷазои интизомӣ кашида шудаанд, имкони мурочиат

ба ёрии ҳуқуқӣ ва хизмати адвокатро надоранд. Ҳарчанд тибқи моддаи 32 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокат» ба даъватшавандагон ва хизматчиёни ҳарбӣ ёрии ройғони ҳуқуқӣ кафолат дода мешавад. Ҳуқуқ ба химоятгар/адвокат чузъи ҷудонашавандаи Ҳуқуқ ба Ҳимояи судӣ мебошад ва хизматчиёни ҳарбӣ низ истисно нестанд.

Ҳуқуқи шикоят кардан

Ҳуқуқи шикоят карданро Оиннома интизомӣ, аниқтараш бо моддаҳои 105-119 танзим мекунад, ки тартиби баррасии пешниҳод, ариза ва шикоятҳоро муайян мекунад. Тибқи ин қисми Оиннома ҳар як сарбоз ҳақ дорад, ки дар бораи кирдорҳои ғайриқонунӣ нисбат ба ӯ шахсан шикоят кунад ё ба шахси дигар ваколат диҳад. Хизматчиӣ ҳарбӣ метавонад аз болои фармони командир, вайрон кардани ҳуқуқ ва шароити нигоҳдорӣ дар маҳбаси ҳарбӣ шикоят кунад.

Ҳабс бо нигоҳдорӣ дар гауптвахта яке аз чораҳои шадиди таъсиррасонӣ буда, дар ҳолатҳои истифода мешавад, ки хизматчиӣ ҳарбӣ ҳуқуқвайронкунии дағалонаи интизомӣ содир кардааст ё дигар чораҳои андешидаи командир натиҷа надодаанд. Хизматчиӣ ҳарбӣ барои қабули қарор аз рӯи моҳият ба сардори калон то Вазири мудофия ё метавонад ба Суд шикоят кунад. Шикоят бевосита ба сардори шахсе, ки аз кирдораш шикоят карда мешавад, дода мешавад. Ба баррасии шахсоне, ки аз амали онҳо шикоят карда шудааст, фиристодани шикоят манъ аст. Хизматчиӣ

ҳарбие, ки шикоят кардааст, бояд дар бораи ба штаб ё раёсати дигар фиристодани шикоят огоҳ карда шавад. Қарор аз рӯи шикоят дар қисми ҳарбӣ бетаъхир, вале на дертар аз 7 рӯз аз рӯзи ворид шудан, дар бахшҳои Қувваҳои Мусаллаҳ ва Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давоми 15 рӯз аз рӯзи гирифтани шикоят қарор қабул карда мешавад. Ҳамаи шикоятҳо бояд ба китоби шикоятҳо дохил карда шаванд, ки онро командири қисми ҳарбӣ онро тасдиқ мекунад. Агар оид ба шикояти хизматчии ҳарбӣ чораи дахлдор андешида нашуда бошад, хизматчии ҳарбӣ метавонад ба мақомоти адлияи ҳарбӣ ва мақомоти давлатӣ шикоят намояд. Азбаски хизматчиёни ҳарбӣ субъекти махсус мебошанд, шикоятҳо ба Прокуратураи ҳарбӣ фиристода мешаванд.

Ҳуқуқ ба ҳимояи судӣ

Ҳама гуна шаклҳои дастгиркунӣ ва ҳабс бояд аз ҷониби мақомоти судӣ иҷозат дода шаванд ва ба таври муассир назорат карда шаванд⁶⁴.

Назорати судӣ оид ба ҳабс ҳамчун кафолати эҳтироми ҳуқуқ ба озодӣ хизмат мекунад, илова бар ин, вазифаи он пешгирии нақши ҳуқуқи инсон, аз қабилӣ шиканча ва муносибати бераҳмона, ҳабси худсарона, ғайб задани маҷбурӣ мебошад. Он ҳамчунин имкон медиҳад, ки вазъияте истисно карда шавад, ки

⁶⁴ Қатъномаи Маҷмаи Умумии СММ 65/205, № 20; Қарори Шӯрои Ҳуқуқи Башар 15/18; Қатъномаи Комиссия оид ба ҳуқуқи инсон 2005/27, ки дар Дастурамали муҳофизати оидлона (нашри дуҷум) Amnesty international саҳ. 57 истифода шудааст

сарнавишти боздоштшуда танҳо аз ҷониби мақомоти боздоштшуда ҳал карда мешавад⁶⁵.

Таҷрибаи ба сифати ҷазо барои содир намудани кирдори ношоиста дастгир кардани хизматчиӣ ҳарбӣ ва ба муҳлати то 10 шабонарӯз аз озодӣ маҳрум кардани ӯ ба суд ва баррасии парвандаи интизомии ӯ бе мақомоти судӣ ҳуқуқи хизматчиӣ ҳарбиرو ба ҳифзи судӣ ва мубоҳиса вайрон мекунад. Ҳангоми баррасии масъалаи татбиқи ҳабс аз ҷониби мақомоти мустақиле, ки асосҳо ва далелнокии ба ҷавобгариӣ интизомӣ кашидани хизматчиӣ ҳарбиро арзёбӣ мекунад, ба хизматчиӣ ҳарбӣ ба ӯ ҳуқуқи шахсан худастро ҳимоя кардан ё тавассути адвокати интихобкардааш зарурати татбиқи ҷазо дар намуди ҳабс ё иваз кардани ҷазои сабуктаре, ки бо маҳрум кардан аз озодӣ алоқаманд нест ва дигар масъалаҳои муҳим дода мешавад.

Ҳуқуқ ба муҳокимаи одилона тасдиқ мекунад, ки ҳама одамон дар назди судҳо ва трибуналҳои ҳарбӣ баробаранд. Ҳар як шахс дар ҳама гуна иттиҳомӣ ҷиноӣ ё муайян кардани ҳуқуқ ва ўҳдадорӣҳои ӯ дар ҳама гуна муруфиаи граждани ҳуқуқ дорад, ки аз ҷониби суди босалоҳият, мустақил ва беғаразе, ки қонун таъсис додааст, одилона ва ошкоро баррасӣ карда шавад⁶⁶.

Адолатнок будани баррасии парванда аз тарафи суд, ҳамчун асоси ҳуқуқ ба муҳокимаи одилона ҳангоми баррасии парвандаҳои, ки хизматчиёни ҳарбиро дар содир намудани кирдори дағалона айбдор мекунанд, риояи принципи баробарии тарафҳои ҳимоя

⁶⁵ Дастур оид ба муруфиаи одилона (нашри дуюм) Amnesty international саҳифа 57

⁶⁶ Моддаи 14 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ

(хизматчиёни ҳарбӣ) ва айбдоркуниро (таҳқиқот) дар шароити мубоҳиса таъмин метавонад кунад.

Ҳамин тариқ, тибқи муқаррароти моддаи 14 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ дар баробари принципҳои, ки дар ҷумлаи дуёми моддаи 14 банди 1 зикр шудаанд, ҳуқуқи баробарӣ дар назди судҳо ва трибуналҳо ба маънои умумӣ, ҳуқуқи дастрасии баробар ва имкониятҳои баробарро таъмин карда, кафолат медиҳад, ки муносибат бо тарафҳо дар чунин муурофияҳо аз ҳама гуна таъъиз озод аст⁶⁷.

Муқаррароти моддаи 14 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ инчунин ба парвандаҳои шахрвандӣ ва маъмурӣ дахл дорад.

Мувофиқи бандҳои 15 ва 16 шарҳи умумии №32⁶⁸:

Ҳуқуқи муҳокимаи одилона ва ошкоро аз ҷониби суди босалоҳият, мустақил ва бегараз, ки қонун муқаррар кардааст, тибқи ҷумлаи дуёми моддаи 14, банди 1, дар ҳама баррасии ҳар гуна айбномаи ҷиноятӣ, ки нисбат ба шахсон эълон шудааст ё ҳангоми муайян кардани ҳуқуқу уҳдадорихои онҳо дар муурофияи граждани кафолат дода мешавад. Аслан, ба ҷавобгарии ҷиноятӣ нисбат ба кирдорҳои, ки мутобиқи қонуни ҷиноии дохилӣ ҷазо дода мешаванд, оғоз карда мешаванд. Ин мафҳум инчунин метавонад нисбат ба кирдорҳои, ки хусусияти ҷиноятӣ доранд ва муҷозот нешбинӣ мекунад, дахл дошта бошад, ки новобаста

⁶⁷ Банди 8 Шарҳи умумии № 32 оид ба моддаи 14: Баробарӣ дар назди судҳо ва трибуналҳо ва ҳуқуқи ҳар шахс ба муҳокимаи одилона, CCPR/C/GC/32, 23 August 2007

⁶⁸ Шарҳи умумии № 32 оид ба моддаи 14: Баробарӣ дар назди судҳо ва трибуналҳо ва ҳуқуқи ҳар шахс ба муҳокимаи одилона, CCPR/C/GC/32, 23 August 2007

*аз таҳассуси онҳо дар қонунгузори миллӣ, бояд аз рӯи мақсад, хусусият ва вазнинӣ ҷинойат ҳисобида шаванд*⁶⁹.

Кумита қайд мекунад, ки мафҳуми «мурофияи шаҳрвандӣ» ё муодили он дар забонҳои дигар, шояд хусусияти ҳуқуқи мавриди назар, на мақоми яке аз тарафҳо ё форуми мушаххасе, ки аз ҷониби системаҳои ҳуқуқи ватанӣ барои муайян кардани ҳуқуқҳои мушаххас пешбинӣ шудааст асос, ёфтааст⁷⁰. Концепсия а) расмиёти судиро, ки барои муайян кардани ҳуқуқ ва ӯҳдадориҳои марбут ба соҳаҳои шартномаҳо, молу мулк ва шиканҷа дар қонуни шаҳрвандӣ ва б) мафҳумҳои баробарарзиши дар ҳуқуқи маъмурӣ, аз қабилӣ аз кор овоз кардани хизматчиёни давлатӣ бо сабабҳои ғайр аз ҷазои интизомӣ пешбинӣ шудаанд⁷¹, муайян кардани имтиёзҳои таъминоти иҷтимоӣ⁷² ё ҳуқуқи нафақавии хизматчиёни ҳарбӣ⁷³, ё тартиби вобаста ба истифодаи заминҳои давлатӣ⁷⁴ ё мусодираи моликияти хусусиро дар бар мегирад. Илова бар ин, он метавонад (в) дигар расмиёти дигарро дар бар гирад, ки бояд бо назардошти хусусияти ҳуқуқи мавриди назар ба ҳар як ҳолат баҳо дода шаванд.

Парвандаи ҳуқуқвайронкунии маъмурӣ аз ҷониби ҳуқуқвайронкуниҳое, ки дар Кодекс барои онҳо ҳабс пешбинӣ кардааст, аз ҷониби суд баррасӣ

⁶⁹ Ахбори № 1015/2001, Пергерер нисбати Австрия, банди 9.2

⁷⁰ Ахбори № 112/1981, И. Л. нисбати Канада, бандҳои 9.1 ва 9.2

⁷¹ Ахбори № 441/1990, Казанова нисбати Фаронса, банди 5.2

⁷² Ахбори № 454/1991, Гарсия Понс нисбати Испания, банди 9.3

⁷³ Ахбори № 112/1981, И. Л. нисбати Канада, банди 9.3

⁷⁴ Ахбори № 779/1997, Эреда ва Някяляйярви нисбати Финляндия, банди 7.2-7.4

мешаванд. Ин муқаррарот дар Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудааст⁷⁵. Дар баробари ин Кодекси мазкур тартиби баррасӣ ва пешбурди парвандаҳои ҳуқуқвайронкунии маъмуриро муқаррар намуда, тамоми ҳуқуққоро, аз қабилӣ ҳуқуқи иштироқи бевосита дар парванда, шинос шудан бо маводи тафтишӣ, навиштани эродҳо, худро шахсан ё ба воситаи адвокати интихобкардаи худ ҳифз кардан, доништан, ки айбдор аст, бо тарҷумон таъмин карда шудан, аз болои қарор ё қарори суд шикоят кардан ва ғайраро кафолат медиҳад.

Дар ҳолатҳои содир намудани ҳуқуқвайронкунии интизомӣ аз тарафи хизматчиёни ҳарби Кодекси Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи ҳуқуқвайронкунии маъмури муқаррар менамояд, ки чунин тафтиш ва ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан дар асоси Оинномаҳо қарор карда мешавад. Аммо, бар хилофи ин кодекс, ки нисбат ба ҳуқуқвайронкуниҳои шахрвандони ғайринизомӣ алоқаманд аст, Оинномаҳо тартиб ва раванди ба ҷавобгарии интизомӣ кашидани сарбозро муқаррар накардаанд, аз ҷумла, агар дар онҳо ҷазо дар шакли ҳабс пешбинӣ шуда бошад.

Моддаи 14 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ кафолатҳоро дар бар мегирад, ки давлатҳои аъзо бояд новобаста аз анъанаҳои ҳуқуқӣ ва қонунгузориҳои дохилии онҳоро эҳтиром кунанд. Дар ҳоле ки онҳо бояд нишон диҳанд, ки ин

⁷⁵ Моддаи 47-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон

кафолатҳо дар системаҳои ҳуқуқии онҳо чӣ гуна тафсир карда мешаванд, Кумитаи ҳуқуқи инсон қайд мекунад, ки мундариҷаи кафолатҳои дар Паймон зикршударо танҳо аз рӯи қонунгузорию дохилӣ муайян кардан мумкин нест⁷⁶.

Моддаи 14 ҳуқуқи дастрасӣ ба судҳо дар ҳама гуна иттиҳомҳои ҷиноятӣ ва муайян кардани ҳуқуқ ва ўҳдадорихо дар ҳама гуна мурофиаи гражданиро дар бар мегирад. Дастрасӣ ба иҷрои адолат бояд дар ҳама чунин ҳолатҳо ба таври муассир кафолат дода шавад, то ки ҳеч кас ба таври мурофиавӣ аз ҳуқуқи дарҳости адолати судӣ маҳрум нашавад. Вазъияте, ки кӯшиши шахс барои дастрасӣ ба судҳо ё судҳои салоҳиятдор ба таври мунтазам беъътиной мекунад, де-юре ё де-факто ба кафолати пешбининамудаи ҷумлаи якуми моддаи 14, банди 1 муҳолиф аст⁷⁷.

Мавҷудият ё набудани ёрии ҳуқуқӣ аксар вақт муайян мекунад, ки оё шахс метавонад ба таври лозим(а) ба равандҳо дастрасӣ дошта бошад ё дар раванди муқарраршуда иштирок кунад. Гарчанде, ки банди 3 (г) моддаи 14 ба таври возеҳ кафолати ёрии ҳуқуқӣ аз ҷониби вакили мудофеъ дар мурофиаи ҷиноятиро ифода мекунад, давлатҳо бояд дар ҳолатҳои дигар ба шахсоне, ки барои пардохти ҳаққи адвокат маблағи кофӣ надоранд, ёрии ҳуқуқии ройгон расонанд. Дар баъзе мавридҳо, онҳо ҳатто вазифадоранд ин корро кунанд. Принсипи баробарии тарафҳо дар мурофиаи

⁷⁶ Банди 4 Шарҳи умумии № 32 оид ба моддаи 14: Баробарӣ дар назди судҳо ва трибуналҳо ва ҳуқуқи ҳар шахс ба муҳокимаи одилона, ССРР/С/СР/32 23 August 2007

⁷⁷ Ахбори № 468/1991, *Оло Баамонде нисбати Гвинеяи Экваториалӣ*, банди 9.4

гражданӣ низ татбиқ мешавад ва аз ҷумла талаб мекунад, ки ба ҳар як тараф имконият дода шавад, ки хама бурҳон ва далелҳои пешниҳодкардаи тарафи дигарро таҳти мувоҳида қарор диҳанд⁷⁸. Дар ҳолатҳои истисноӣ, мувофиқи ин принцип инчунин метавон мадади ройғони тарҷумонро талаб кард, зеро дар сурати набудани он шахси камбизоат дар мувоҳидаи судӣ бо шартҳои баробар иштирок карда наметавонад ё шохидони даъваткардаи вай шунида намешавад⁷⁹.

Мутобиқи меъёрҳои байналмилалӣ давлат вазифадор аст чораҳо андешад, ки шахсони ҳабсшуда ё боздоштшуда, новобаста аз он, ки боздоштшуда ба ҳабси худ эътироз мекунад ё не, сари вақт ба додгоҳ оварда шавад.

⁷⁸ Ахбри № 846/1999, Янсен-Гилен нисбати Нидерланд, банди 8.2 ва № 779/1997, Эвел ва Няккяляйярви нисбати Финляндия, банди 7.4

⁷⁹ Банди 13 Шарҳи умумии № 32 оид ба моддаи 14: Баробарӣ дар назди судҳо ва трибуналҳо ва ҳуқуқи ҳар шахс ба муҳокимаи одилона, ССРР/С/СР/32 23 August 2007

**Фарқи байни нигоҳдории шахрвандон дар
боздоштгоҳи муваққатӣ / боздоштгоҳи пешакӣ ва хизматчиёни харбӣ дар
гауптвахтаҳо**

№	Савол, вазъ	Нигоҳдорӣ дар гауптвахтаҳо	Нигоҳдорӣ дар боздоштгоҳи муваққатӣ/боздоштгоҳи пешакӣ
1.	Асоси қонунгузорӣ	<p>Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва побонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон.</p> <p>Хусусият: дар ду Оиннома, ки тартиби нигоҳ доштани шахсони ҳабсшударо дар гауптвахта муайян мекунанд, дар бораи риояи қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои нигоҳ доштани гумонбаршудагон,</p>	<p>Нигоҳдории гумонбаршуда, айбдоршаванда, судшаванда дар ҳабс бо Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» муайян карда мешавад.</p> <p>Хусусият: 1. Дар моддаи 3 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои нигоҳ доштани гумонбаршуда,</p>

		<p>айбдоршавандагон ва судшавандагон» ягон банд мавчуд нест.</p>	<p>айбдоршаванда ва судшаванда» таъкид шудааст, ки «Дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда (минбаъд - дар ҳабс нигоҳ доштан) бо мақсадҳои пешбининамудаи Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон таъбиқ карда мешавад».</p> <p>2. Моддаи 10-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» тартиби истифодабарии гауптвахта бари нигоҳ доштан дар ҳабсро муайян кардааст.</p>
--	--	---	---

2.	Вазъи қонунгузорӣ	Бо Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ карда шудааст.	Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои ҳабси гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда». Хусусият: Мувофиқи моддаи 9 (3) Қонун «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» қонун нисбат ба Қарори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон эътибори ҳуқуқии бештар дорад.
3.	Мафҳумҳои асосӣ, ҳадафҳо, принципҳои нигоҳдории дар ҳабс.	Дар Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон мафҳумҳои асосӣ муайян карда нашудаанд ва муқаррар карда нашудааст, ки ҳабс бо мақсадҳои	Дар моддаҳои 1 ва 3-и Қонун «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршудагон, айбдоршавандагон ва судшавандагон» мафҳумҳои асосие, ки дар қонун истифода мешаванд, муайян карда шудаанд. Ҳамчунин зикр

		<p>пешбиникардаи Кодекси муурофиявии ҷиноятӣ гузаронда мешавад.</p> <p>Дар моддаи 96-и Оинномаи интизомӣ омадааст, ки «Ҳабс намудан бо нигоҳ доштан дар маҳбаси ҷарби яке аз чораҳои ниҳонии таъсиррасони буда, дар ҳолатҳои кирдори дағалонаи интизоми содир кардани хизматчиҳои ҷарби ё вақте ки дигар чораҳои амалинамудаи командир (сардор) бемувафаққият бошад, татбиқ карда мешавад».</p> <p>Ҳусусият: Дар Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи Хадамоти гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон зикр нашудаанд, ки нигоҳдори дар ҳабс тибқи</p>	<p>мегардад, ки боздошт бо мақсадҳои пешбининамудаи Кодекси муурофиявии ҷиноятӣ (КМҶ) сураат мегирад.</p>
--	--	---	---

Хусусият: Тибқи Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаи 79), ҳатто барои дағалона вайрон кардани қоидаҳои саломи ҳарбӣ метавонад ба ҳабс гирифта шуда, дар гауптвахта нигоҳ дошта шавад.

Моддаҳои 14, 17, 19

Конститутсия дағалона вайрон карда мешаванд, ки дар он омадааст, ки ‘Маҳдуд кардани ҳуқуқ ва озодиҳои шахрванд танҳо ба мақсади таъмини ҳуқуқ ва озодии дигарон, тартиботи ҷамъиятӣ, ҳимояи соҳти конститутсионӣ ва тамомияти арзии ҷумҳурӣ раво дониста мешавад» (14), «Ҳама дар назди қонун ва суд баробаранд» (17), «Ҳар кас кафолати ҳифзи суди дорад... Ҳеч касро бе асоси

5.	Асосҳо барои ҳаёти бо нигоҳ доштани хизматчиҳои ҳарбӣ дар ғауптваста	Қабул кардан ба нигоҳдорӣ дар ғауптваста яке аз чораҳои шадиди таъсиррасонӣ буда, дар ҳолатҳои истифода мешавад, ки хизматчиҳои ҳарбӣ ҳуқуқвайронкунии дағалонаи интизомӣ содир кардааст ё дигар чораҳои андешидаи командир натиҷа надодаанд. Ҳуқуқи фармондеҳон ба ҳаёти дар Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар карда шудааст.	Қонунӣ дастгир, ҳаёти қардан мумкин нест. Ҳар шахс аз лаҳзаи дастгир шудан метавонад аз ёрии адвокат истифода кунад». (19).	Моддаи 11-2-и Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Ба ҳаёти танҳо бо қарори суд, судя иҷозат дода мешавад. Моддаи 92-3-и Кодекси муҳофизати ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон: Ҳаёти шахс бо асосҳои пешбининамудаи қисми 1 ҳаёти модда наметавонад аз лаҳзаи боздошт зиёда аз 72 соат давом кунад.
----	--	---	---	--

6.	Вазъи ҳуқуқии ҳуқуқӣ	Вазъи ҳуқуқии хизматчиёни ҳарбии тибқӣ тартиби интизомӣ ба ҳаёб гирифташуда дар Оинномаи интизомӣ ва Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда нашудааст.	Вазъи ҳуқуқии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар моддаи 6 Қонун «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёб нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» нишон дода шудааст.
7.	Таъмини шахсона боздошт-шуда	Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (моддаҳои 79, 96, замимаи № 5), Оинномаи Хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (замимаи № 14 "Низомнома" Дар бораи гауптвахта», моддаҳои 25, 49, 156, 160, 189) муоинаи тибқӣ ҳангоми қабул, таъминоти моддӣ, иҷрои маросимҳои динӣ, иштирок дар муносибатҳои	Моддаи 16-и Қонун «Дар бораи тартиб ва шартҳои дар ҳаёб нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» дар қоидаҳои тартиботи дохилӣ ташхиси тибқӣ, гузаронидани кофтукови шахсӣ, дактилоскопия, таъминоти моддӣ, хариди ашёи ниёзи аввалия, қабул ва фириностдани барқия, мактуб ва маблағи

	<p>хукуќии оилавӣ ва аҳдҳои хукуќии граждани, мулоќот бо хешовандони хизматчиёни харбии бо тартиби интизомӣ ба ҳаёти гирифташуда зикр нашоудааст.</p>	<p>пулӣ, фиристонидани шикоят, иҷрои маросимҳои динӣ, ҷалб намудан ба меҳнат, иштирок дар муносибатҳои ҳукуќии оилавӣ ва аҳдҳои ҳукуќии граждани, ёрии тиббию санитарӣ, аёдат ва додани додани ҷасадро муайян кардааст.</p>
<p>8. Ҳуқуқ ва ўҳдадорихо</p>	<p>Дар Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи алоҳидае пешбинӣ нашоудааст, ки ҳуқуқ ва ўҳдадорихои хизматчиёни харбии бо тартиби интизомӣ ба ҳаёти гирифташударо нишон диҳад. Гарчанде ки дигар муқаррарот ба таври</p>	<p>Моддаи 17-и Қонун «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёти нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» ҳуқуқ ўҳдадорихои гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда ва ҷораҳои таъмини онҳоро муайян кардааст. Ва Кодекси муқаррароти ҷиноятӣ мегӯяд: моддаи 11 «Ҳуқуқ ба шикоят»,</p>

	<p>ғайримустақим ҳуқуқ ва уҳдадорихоро нишон медиҳанд, аммо чунин ҳуқуқ ва уҳдадорихои муҳим ба мисли инҳо вучуд надоранд:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дар бораи ҳуқуқу уҳдадорихо, низоми нигоҳ доштан, тартиби фиристодани пешниҳод, ариза ва шикоятҳо; – воҳӯрӣ бо ҳешовандон; – ба аскарон ва сержантҳои ҳабсшуда бо тартиби интизомӣ муқотиба кардан; – 50 дақиқа пиёда равед, бар хилофи 1 соати шаҳрванди боздоштшуда; – иҷрои маросимҳои динӣ; – қабули фиристаҳо ва дастозеҳо; – иштирок дар аҳдҳои ҳуқуқии граждани; – дастрасӣ ба адвокат. 	<p>моддаи 12 «Ҳимояи ҳуқуқ ва озодиҳои шахс дар муурофияи чиноятӣ», моддаи 16 «Ҳама дар назди суд ва қонун баробаранд», моддаи 99 «Озод кардани боздоштшуда», моддаи 102 «Асосҳо барои таъбиқи чораҳои пешгирикунанда» Дар Кодекси ҳуқуқвайроғқунии маъмури дар ҳолатҳои ҳабси маъмури</p>
--	---	---

9.	<p>Мӯҳлатҳои нигоҳдории хизматчиёни харбии бо тартиби интизомӣ ба ҳаёти гирифташуда дар гауптвахта</p>	<p>Дар ҳаёти мувофиқи моддаҳои 52, 59, 60, 61, 65, 66, 67 Оинномаи Қувваҳои Мусаллахи Ҷумҳурии Тоҷикистон, моддаи 25, замимаи № 14 «Низомнома дар бораи гауптвахта» (15), муҳлати нигоҳ доштан шахсоне, ки бо тартиби интизомӣ ҳаёти шудаанд на бештар аз 20 рӯз - муҳлати ҳазои интизомӣ.</p>	<p>Мувофиқи мод. 111-1 ҚМЧ ҚТ Ба ҳаёти гирифташуда ба сифати чораи пешгирӣ бо қарори судя ё таъиноти суд танҳо дар ҳаққи гумонбаршуда, айбдоршаванда ё судшавандае таъқиқ қарда мешавад, ки барои ҷинояти содиркардашон қонуни ҷиноятӣ ҳазоро дар намуди маҳрум қардан аз озодӣ ба муҳлати зиёда аз ду сол пешбинӣ намудааст.</p>
10.	<p>Истироҳат (ҳоб)</p>	<p>7 соат (моддаи 16 Низомнома дар бораи гауптвахта). Дар давоми рӯз хобидан, дароз қашидан манъ аст.</p>	<p>Шабона 8 соат хоб қардан иҷозат аст.</p>
11.	<p>Супоридани (пешниҳод қардан)-и таклифҳо,</p>	<p>Тартиби мушаххаси пешниҳод қардани таклифҳо, шикоятҳо ва аризаҳо вучуд надорад. Уҳдадорихои сардори</p>	<p>Моддаи 21 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёти нигоҳ доштани гумонбаршуда,</p>

шикоятҳо ва аризаҳо	гауптвахта, сардори посбонҳо оид ба қабул ва ирсоли пешниҳод, шикоят ва аризаҳо аз рӯи фармон нишон дода шудааст.	айбдоршаванда ва судшаванда» тартиби фириестодани пешниҳодҳо, ариза ва шикоятҳо бо нишон додани мӯҳлати ба мақомоти дахлдор бо пешгирии таъқиб барои шикоят, пешниҳод, ариза дар як моддаи алоҳида муайян кардааст.
12. Таъминоти моддиву хочагидорӣ	Дар низонома «Дар бораи гауптвахта» (моддаи 28 Низономаи хизмати гарнизонӣ ва посбонӣ № 14) гуфта мешавад, ки ба боздоштшудагон иҷозат дода мешавад, ки газета, оинномаҳо, адабиёти ҳарбию таълимӣ мутолиа кунанд, барномаҳои радио ва телевизионро шунаванд. Аммо дар Низонома тартиби шунидани барномаҳои радио ва	Дар қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи 23 «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёти ҳамаҷумла доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» шароити моддӣ ва маишӣ шахсон ба ҳаёти ғайриҷамъиятӣ, бо нашрияҳои ВАО, адабиёт, радиотелевизионӣ, агар имкон бошад, телевизор, яхдон,

		<p>телевизион вучуд надорад. Барои афсарон, заноне, ки тахти муҷозоти прокурор ба ҳабс гирифта шудаанд, айбдоршавандагон, ки аз ҷониби суди ҳарбӣ маҳкум шудаанд, камера надоранд.</p>	<p>таҳзиоти ҳавотозакунӣ, бо нишон додани меъёри майдони камера барои як нафар (4 кв.м) муайян карда шудаанд.</p>
<p>13.</p>	<p>Таъминоти тиббию санитарӣ</p>	<p>Низомнома дар бораи гауптвахта: 1. Дар китоби ҳабсшудагон дар бораи вақти муоинаи тиббӣ қайд карда мешавад (моддаи 11), ҳангоми ҳаммом кардан маҳбусон аз муоинаи тиббии гузаронида мешаванд.</p> <p>2. Шахсоне, ки ба ҳабс гирифта шудаанд, баъди муассисаи тиббӣ ба қисми ҳарбӣ бармегарданд. Қарор дар бораи адои минбаъдаи ҳабс аз ҷониби командир, сардоре, ки ҷазоро таъин</p>	<p>Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи 24 «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» таъмини тиббию санитариро муайян мекунад, ки дар он риояи талаботи санитарии гигиени, расонидани ёрии тиббӣ, равоӣ ва дар ҳолати бад шудани вазъи саломати муоинаи тиббии таъҷили.</p>

	кардааст, қабул карда мешавад. (Моддаи 25). 3. Дар як ҳафта як маротиба дезинфексия (таъмиз) кардани хучра ва хочатхона. (Моддаи 27). 4. Сардори гауптвахта ва сардори посбонон аз рӯи фармон аз беморони ҳабсшуда хабар медиҳанд.	Хусусиятҳо: Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби бистарӣ шуданро дар ҳолати бемории вазнин муайян накардааст. Дар бораи таъминоти тиббию санитарӣ моддаи алоҳида вучуд надорад
14.	Вазифаҳои асосии гумонбаршу да, айбдоршава	Моддаи 30-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда,

<p>нда ва судшаванда дар чаҳорҷубаи парвандаи ҷиноятӣ.</p>	<p>гауптвахта, риояи тартиботи ҳарӯза, ба молу мулк зарар нарасондан, тоза мӯйи сар қайчи ва ришу бурутро тарошидан қайд карда шудаанд. Шаҳраванд танҳо дар доираи парвандаи ҷиноӣ мақоми «айбдоршаванда, гумонбаршуда ва судшаванда»-ро мегирад. Ва низомӣ ин ҳуқуқҳоро тибқи Кодекси муурофиавии ҷиноятӣ мегиранд.</p>	<p>айбдоршаванда ва судшаванда» Ҷҳдадориҳои асосии гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшавандаро таъкид менамояд, аз ҷумла:</p> <ul style="list-style-type: none"> – тартиби боздоштро риоя намустан; - риояи қоидаҳои гигиени; - ғамхорӣ ба молу мулк; - тоза кардани камераҳо ва биноҳо; – содир накардани кирдорҳое, ки шаъну шарафи кормандон, гумонбаршудагон, судшавандаро паст мезанад; – ба кормандони ҷойҳои ҳабс дар таъмини тартиби нигоҳдори дар ҳабс ҳалал нарасонад; - содир накардани кирдори қасдан, ки ба ҳаёт ва
--	--	---

			саломати дигарон таҳдид мекунад.
15.	Масъулияти моддӣ	Дар Низомномаи гауптвахта масъулияти моддии хизмагчиёни ҳарбии бо тартиби интизомӣ ба ҳаёти гирифташуда пешбинӣ карда нашудааст.	Дар қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон моддаи 41 «Дар бораи тартиб ва шароитҳои дар ҳаёти нигоҳ доштани гумонбаршудагон, айбдоршавандагон ва судшавандагон» ҳавобгарии моддии гумонбаршудагон, айбдоршавандагон ва судшавандагон муқаррар карда шудааст.
16.	Нигоҳубини афсарону хизмагчиёни и ҳарбии ҷинси зан дар гауптвахта	Дар Низомнома дар бораи гауптвахта, Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи нигоҳдории афсарон ва занони хизмагчиёни ҳарбӣ муқаррарот	Моддаи 31 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шарҳҳои боздошти гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» тартиби нигоҳ доштани занонро дар ҳаёти муқаррар кардааст.

		<p>пешбинӣ нашудаанд. Ҳарчанд тибқи Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба афсарон ва хизматчиёни ҳарбии ҷинси зан чазо дар шакли ҳаёс пешбинӣ нашудааст, балки ҳамчун гумонбар, айбдоршаванда ва судшаванда метавонанд дар гауптвахта бошанд. (Ба ҳар ҳол, дар гауптвахта нигоҳдории онҳо манъ карда нашудааст). Дар моддаи 21 Низомномаи гауптвахта қайд карда шудааст, ки афсарон ва прапоршикҳо алоҳида ба сайру ғашт бароварда мешаванд. Ҳангоми даъват ба назди сардори гарнизон коменданти ҳарбӣ мустақилона бо иҷозати сардори гарнизон фиристода мешавад. Ҳарчанд дар моддаи 2 низомномаи гауптвахта</p>	<p>Мувофиқи моддаи 30-и Кодекси ҳуқуқвайронкунии маъмурии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Кормандони ҳарби барои ҳуқуқвайронкунии маъмури тибқи оинномаи интизомӣ ба ҷавобгарии маъмури кашида мешаванд.</p>
--	--	---	---

	<p>зикр шудааст, ки нигоҳдори дар гауптвахта метавонад нисбати шахсони зерин амалӣ карда шавад:</p> <ul style="list-style-type: none"> - хизматчиёни Ҳарбӣ бо мучозоти прокурор дар ҳолатҳои истисно, вақте расонидан ба боздоштгоҳи пешакӣ аз сабаби дур будан имконнопазир аст, метавонанд дар гауптвахта то 30 шабонарӯз нигоҳ дошта шаванд. - хизматчиёни Ҳарбӣ - судшаванда то ба охир расидани баррасии парвандаи ҷиноятӣ дар суд. - хизматчиёни Ҳарбие, ки аз ҷониби суди Ҳарбӣ ба маҳрум сохтан аз озодӣ маҳкум шудаанд, то гирифтани нусхаи ҳукм. - хизматчиёни Ҳарбие, ки суди Ҳарбӣ ба ҳабс бо нигоҳ доштан дар гауптвахта ҳукм кардааст. 	

Дастрасии Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба гауптвахтаҳо

Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ ҳуқуқу озодиҳои инсонро кафолат медиҳад. Давлат таъмини беҳтарин манфиатҳои иҷтимоӣ ва дигар манфиатҳои аҳолиро таъмин намуда, дар баробари мақомоти давлатӣ ба муассисаҳои миллӣ имкон медиҳад, ки бо роҳи таъсис ва фаъолияти иттиҳодияҳо, ассотсиятсияҳо ва ҷамъиятҳои гуногун, ки мутобиқи қонун таъсис дода мешаванд, ҳифзи ҳуқуқи инсонро пеш баранд. Институти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон соли 2008 бо қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» таъсис дода шудааст.

Ваколатдор дар доираи ваколатҳои худ ариза ва муроҷиати хизматчиёни ҳарбиро қабул намуда, дар ҳалли масъалаҳо, барқарор намудани ҳуқуқҳо мусоидат менамояд, инчунин дар муҳофизатҳои судӣ оид ба ҳуқуқҳои хизматчиёни ҳарбӣ иштирок менамояд. Ҳар сол ба Дастгоҳи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон аз хизматчиёни ҳарбӣ камаш 10-15 дархост ворид мешавад.

Дастгоҳи Ваколатдор бо Сарпрокуратураи ҳарбӣ ва Вазорати муҳофизати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти пешгирии ҳуқуқвайронкуниҳо, ҷиноятҳо, баҳусус, дедовшина (бобосолорӣ) дар байни хизматчиёни ҳарбӣ ҳамкориҳои зич дорад. Дар доираи чорабиниҳои мазкур кормандони Дастгоҳ бо сарбозон дар дохили қисмҳои ҳарбӣ лексияҳои кушод, суҳбату маърузаҳо доир намуда, ҳуқуқҳои онҳо, талаботи қонунӣ оид ба риояи

муносибатҳои оинномавиरो фаҳмонида, инчунин таҷрибаи ба ҷавобгарӣ кашидани сарбозонро барои зӯрварӣ нисбати дигар сарбозон пеш мебаранд.

Дафтари Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар якҷоягӣ бо Ташкилоти ҷамъиятии «Дафтари озодиҳои шахрвандӣ» ҳамасола мониторинг ва боздид аз қисму ҷузъу томҳои ҳарбӣ мегузаронад. Дар доираи ин мониторинг гурӯҳи мониторингӣ иборат аз 2 нафар корманди Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва 2 корманди Дафтари озодиҳои шахрвандӣ бо шароити зисти сарбозон шиносӣ, аёдат карда ва ҳуҷҷатгузори талаботи Қонунгузорӣ дар казарма (истиқоматгоҳ), бунгоҳи тиббӣ, ошхона, ҳаммом, ҳочатхона, китобхона ва хонаҳои истироҳат, дар анбори озуқаворӣ, биноҳои варзишӣ ва дигар биноҳои ободонии қисми ҳарбиро таҳлил мекунанд. Илова бар ин, бо дастикам 10 сарбози қисми ҳарбӣ сӯҳбатҳои конфиденсиалӣ сурат мегирад. Ҳадафи аслии ин мониторинг ҷилавгирӣ аз дедовшина ва ҳамчунин мусоидат ба риояи меъёрҳои зиндагӣ ва ғизои сарбозон дар қисмҳои низомӣ мебошад.

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади огоҳонидани аҳоли, мақомоти давлатӣ, ташкилотҳои ғайридавлатӣ, воситаҳои ахбори омма, ташкилотҳои байналмилалӣ оид ба вазъи воқеии ҳуқуқи инсон Ҳисоботи солонаи худро оид ба риояи ҳуқуқи инсон таҳия менамояд. Дар гузориши мазкур боби алоҳида риояи ҳуқуқҳои хизматчиёни ҳарбӣ ҳангоми даъват ва хизмати ҳарбӣ тавсиф карда шудааст, ки ин гузоришҳо дар ВАО нашр шуда, ки дар вебсайти

Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дастрас мебошанд⁸⁰. Аз ҷумла, ҳар сол мизи мудаввар бо иштироки ҷомеаи шахрвандӣ, муассисаҳои ҳарбикунонидашуда, ки дар он вазъи ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбӣ пешниҳод ва муҳокима карда мешавад, ки дар натиҷаи он Тавсияҳо ва нақшаҳои солҳои оянда қабул карда мешаванд⁸¹.

Аз соли 2014 то соли 2022 дар тамоми манотиқи кишвар дар беш аз 36 қисмҳои низомӣ дар деҳот ва минтақаҳои кӯҳистонӣ мониторинг ва боздидҳо анҷом дода шуд. Аммо то имрӯз ягон мониторинги гауптвахта баргузор нашудааст.

Бо мониторинги вазъи ҳуқуқи инсон дар қисмҳои ҳарбӣ, гауптвахта, боздид аз гауптвахтаҳо, омӯختану таҳлили қонунгузориҳои миллий дар соҳаи хизмати ҳарбӣ, риояи меъёрҳои мазкур нисбат ба меъёрҳои байналмилалӣ метавонад ҳулосаи дахлдор таҳия намуда, минбаъд дар мавриди тағйир додани шароити гауптвахтаҳо Тавсияҳо диҳад. Ба ҳамин тариқ, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон метавонад ба тағйир додани шароит ва қоидаҳои нигоҳ доштани хизматчиёни ҳарбӣ дар гауптвахтаҳо таъсир расонад.

⁸⁰ Вебсайти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон бо дастрасӣ ба гузоришҳои солона: <http://ombudsman.tj/mar-za-o.html>; Ҳисоботи солонаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар соли 2019 [maruza2019.pdf \(ombudsman.tj\)](http://ombudsman.tj/maruza2019.pdf)

⁸¹ Маълумот дар бораи мизи мудаввар оид ба риояи ҳуқуқҳои хизматчиёни ҳарбӣ дар соли 2021 <http://ombudsman.tj/khabar-o/2-vse-kategorii/akhbor/279-mizi-mudavvar-ta-ti-unvoni-u-u-oi-khizmatchijoni-arb-va-nati-ai-monitoringi-ism-oi-arb-2.html>

ХУЛОСА

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мавзӯи гауптвахта ду муқаррароти муҳимро муқаррар кардааст, аз як тараф, ҳуқуқи ҳар касро кафолат медиҳад, ки бидуни асосҳои қонунӣ дастгир ва ҳабс нашаванд ⁸², аз тарафи дигар, муқаррар менамояд, ки хизмати ҳарбӣ вазифаи муқаддаси ҳар як шаҳрванд мебошад ⁸³.

Тибқи стандартҳои байналмилалӣ, давлат ӯҳдадор аст, ки шахсони ҳабсшуда ё боздоштшуда, новобаста аз он ки боздоштшуда ба ҳабси худ эътироз кунад ё на, ғавран ба додгоҳ оварда шавад. Дар Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар шудааст, ки хизматчиёни ҳарбии бо иҷозати прокурор бо гумони содир намудани ҷиноят ба ҳабс гирифташуда ба гауптвахта ба мӯҳлати на бештар аз 3 рӯз фиристода мешаванд. Агар бо сабаби дур будан ба боздоштгоҳи пешакӣ интиқол додани хизматчиёни ҳарбии ба ҳабс гирифташуда имконнопазир бошад, онҳо метавонанд то 10 рӯз дар гауптвахта нигоҳ дошта шаванд. **Ин меъёр** ба қонунгузории амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳуччатҳои эътирофшудаи байналмилалӣ **мувофиқат намекунад**, зеро он дар асосҳои ба ҳабс гирифтани

⁸² Дар моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар шудааст: «Ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ дорад. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва бегараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намояд. Ҳеҷ касро бе асоси қонунӣ дастгир, ҳабс кардан мумкин нест. Ҳар шахс аз лаҳзаи дастгир шудан метавонад аз ёрии адвокат истифода кунад».

⁸³ Дар моддаи 43 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон омадааст: «Ҳифзи Ватан, ҳимояи манфиати давлат, таҳкими истиқлолият, амният ва иқтисоди муҳофизатии он вазифаи муқаддаси шаҳрванд аст. Тартиби хизмати ҳарбиро қонун муайян мекунад».

хизматчи хариби гумонбаршуда ё айбдоршаванда бо ичозати прокурор муқаррар карда шудааст, дар ҳоле ки ин масъала **бояд танҳо аз ҷониби суд ҳал карда шавад.**

Тибқи моддаи 19 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва 14 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ ба ҳар шахс озодии шахсӣ, дахлнопазирии шахсият ва ҳифзи судӣ кафолат дода мешавад. Ҳар шахс ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки парвандаи ӯро суди босалоҳият, мустақил ва беғараз, ки тибқи қонун таъсис ёфтааст, баррасӣ намояд. Ҳеч касро бе асоси қонунӣ дастгир, ҳабс кардан мумкин нест ⁸⁴. Ҳар шахс ҳуқуқ ба озодӣ ва дахлнопазирии шахсиятро дорост. Ҳеч касро худсарона дастгир кардан ё ба ҳабс гирифтани мумкин нест. Ҳеч кас набояд аз озодӣ маҳрум карда шавад, ба истиснои асосҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун.⁸⁵ Аммо тартиби татбиқи ҳабсро ҳамчун ҷораи ҷазо барои хизматчи харибӣ барои вайрон кардани дағалонаи интизомӣ Оинномаи Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд Оинномаҳо) муайян мекунад. **Ҳабси хизматчи харибӣ ва дар гауптвахта ҷойгир кардани ӯ дар асоси фармони командир сурат мегирад.**

Парвандаи интизомӣ аз ҷониби суд баррасӣ карда намешавад, ҳатто агар дар натиҷаи баррасӣ хизматчи харибӣ аз озодӣ маҳрум карда шавад. **Оиннома** тартиб ва раванди ҷорӣ намудани парвандаи интизомиро аз

⁸⁴ Моддаи 19-и Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон

⁸⁵ Қисми 1 моддаи 9 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ

ҷониби таҳқиқбаранда муқаррар накардааст, тартиби боздошти хизматчии ҳарбӣ, тартиб додани протоколҳо, **ҳуқуқи хизматчии ҳарбиро ба адвокат/ҳимоягар**, тарҷумон, ҳуқуқи дониستاني он, ки ӯ дар кадом ҷиноят айбдор карда мешавад, ҳуқуқи муошират бо олами беруна ва ҳуқуқи ба ҳешовандони наздики хизматчии ҳарбӣ дар бораи дастгир шудани хабар доданро муқаррар накардааст. Инчунин, оиннома ҳуқуқ ва тартиби хизматчии ҳарбиро барои зерӣ шубҳа гузоштан ба қонунӣ ва асоснокии Фармони ба ҷавобгари интизомӣ кашидан ва татбиқи ҳабс нисбат ба ӯ, аз ҷумла қонунӣ будани боздошти ӯро **муқаррар накардааст**. Ҳуқуқи хизматчии ҳарбӣ, ки нисбати ӯ ҳабс дар гауптвахтаҳо нисбат ба шароити инсонии нигоҳдорӣ ва озодӣ аз шиканча ва дигар намудҳои муносибати бераҳмона татбиқ карда мешавад, танзимнашуда боқӣ мемонад.

Назорати судӣ оид ба ҳабс ҳамчун **кафолати эҳтироми ҳуқуқ ба озодӣ** хизмат мекунад, илова бар ин, вазифаи он **пешгирии** нақзи ҳуқуқи инсон, аз қабали **шиканча** ва муносибати бераҳмона, ҳабси худсарона, ғайб задани маҷбури мебошад. Он ҳамчунин имкон медиҳад, ки вазъияте истисно карда шавад, ки сарнавишти боздоштшуда танҳо аз ҷониби мақомоти боздоштшуда ҳал карда мешавад⁸⁶.

⁸⁶ Дастур оид ба мурофиаи одилона (нашри дуюм) Amnesty international саҳифа 57

ТАВСИЯҲО

Тачдиди назар кардани қонунгузории танзимкунандаи фаъолияти Гауптвахта, мутобиқгардонии он ба меъёрҳои байналмилалӣ;

- ба қонунгузории амалкунанда тағйирот ворид намуда, ҷойгиркунӣ дар Гауптвахта танҳо аз рӯи салоҳияти суд, чи дар мавриди ҷазои интизомӣ, ҳам дар доираи парвандаи ҷиноятӣ муайян намояд;

- ба оинномаҳои дахлдор тағйирот ворид намуда, ҳуқуқҳои дастгиршудагон, хизматчиёни ҳарбии (ҳуқуқи хизматчии ҳарбӣ ба адвокат/ҳимоятгар, ҳуқуқ ба тарҷумон, ҳуқуқи дониستاني он, ки ӯ барои содир кардани кадом ҷиноят айбдор дониста мешавад, ҳуқуқи муошират бо олами беруна ва ҳуқуқи хабардор кардани ҳешовандони наздик ва ғайра) ба гауптвахта дар доираи парвандаи интизомӣ, маъмурӣ ё ҷиноятӣ фиристодашаванда таъмин карда шавад;

- дар муассисаи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсонии Ҷумҳурии Тоҷикистон шӯъбаи ҳифзи ҳуқуқи даъватшавандагон ва хизматчиёни ҳарбӣ таъсис дода шавад;

- аз ҷониби Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мунтазам мониторинги мустақилона дар муассисаҳои ислоҳӣ гузаронида, санчишҳои ғайринавбатӣ ташкил карда шавад;

- дар гузориши солона оид ба вазъи ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия кардааст, вазъи ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбиро дар Гауптвахта шарҳ дода шавад;

- бо мақсади баланд бардоштани шаффофият, ҳамкорию Вазорати муҳофизати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҷомеаи шаҳрвандӣ, ВАО ва иттифоқҳои касаба таҳким дода шавад;

- барои пешгирии шиканҷа, муносибати бераҳмона ва муҷозот нисбат ба хизматчиёни ҳарбӣ дар Гауптвахта чораҳо андешида шавад;

- қонунгузорию миллию, ки шароити нигоҳ доштан ва муомилаи хизматчиёни ҳарбии маҳрумшуда аз озодӣ ва дар гауптвахтаҳо ҷойгиркардашударо танзим мекунад, бояд ба талаботи моддаи 10 Паймони байналмилалӣ дар бораи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсӣ, қоидаҳои стандартӣ ҳадди ақали муомила бо маҳбусон ва дигар ва дигар меъёрҳои байналмилалии аз ҷониби Тоҷикистон эътирофшуда ҷавобгӯ бошад;

РЀЙХАТИ АДАБИЁТ ВА МАНБАЪҲОИ ИСТИФОДАШУДА:

- Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 ноябри соли 1994;
- Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи судҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон»;
- Паймони байналмилалӣ СММ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» № 372 аз 4 апрели соли 2008 ва шарҳи он;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тартиб ва шартҳои дар ҳабс нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда» аз 28 декабри соли 2013;
- Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқии» аз 30 майи соли 2017, № 1414;
- Кодекси муҳофизатии ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12.2009с.
- Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Кодекси иҷроӣ ҷазои ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 августи соли 2001;
- Шарҳи умумӣ № 21, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ;
- Шарҳи умумӣ № 35, Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ;

- Оинномаи интизомии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 10 декабри соли 1999, № 868;
- Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва посбонии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Оинномаи хизмати дохилии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Оинномаи хизмати сафии Қувваҳои Мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Кодекси муурофиявии чиноятҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Дастур оид ба муурофияи одилона (нашри дуюм), Amnesty International;
- Қоидаҳои стандартҳои ҳадди ақали муомила бо маҳбусон, ки дар Конгресси якуми Созмони Милали Муттаҳид оид ба пешгирии чинояткорӣ ва муносибат бо чинояткорон, ки соли 1955 дар Женева баргузор гардид, қабул карда шуд ва аз ҷониби Шӯрои Иқтисодӣ ва Иҷтимоӣ дар қарорҳои худ тасдиқ кардааст.

Замимаи 1

Тавсияҳои иштирокчиёни тренинг

Дар натиҷаи гузаронидани тренинг дар мавзӯи “Ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбӣ”, ки аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии “Дафтари озодихои шаҳрвандӣ” дар ҳамкорӣ бо Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, баргузор гардида буд.

Сана: 27-29 июли соли 2022

Ҳадаф: Муҳокимаи риояи ҳуқуқи хизматчиёни ҳарбӣ. Пешниҳод намудани тавсияҳо оид ба беҳтар намудани вазъи хизматчиёни ҳарбӣ

Иштирок карданд: намояндагони воҳидҳои ҳарбӣ, намояндагони Сарпрокуратураи ҳарбӣ, суди ҳарбӣ, дигар мақомотҳои бо сохтори ҳарбӣ алоқаманд ва қонунэҷодкунанда.

Дар натиҷаи тренинг, аз ҷониби иштирокчиён тавсияҳои зерин қоркард карда шуд:

1. Дар ворид намудани тағйирот ба қонунгузорӣ дар соҳаи даъват ва адои хизмати ҳарбӣ:
  - 1.1. Талаботи банди 3) қисми 2 моддаи 31 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ӯҳдадории ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ” муқаррар менамояд “шаҳрвандоне, ки дар шӯъбаҳои рӯзонаи муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ барои дарёфти тахассуси дараҷаи бакалавр

ва мутахассис бори аввал таҳсил менамоянд-дар давраи таҳсил, ҳуқуқ барои ба таъхир гузоштани мӯҳлати даъват ба хизмати ҳарбиро доранд”. Ибораи “бори аввал” дар таҷриба гуногунфаҳмии меъёрро ба миён оварда, ба мақомоти қонунгузор зарур аст, таснифи ибораи “бори аввал” –ро пешниҳод намояд.

1.2. Қисми 1 моддаи 28 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ўҳдадории ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ” мустаҳкам менамояд “Шаҳрвандони синни даъватӣ дар асоси қарори раисони шаҳру ноҳияҳо бо мақсади омӯзиш бо тартиби муқаррарнамудаи Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон то оғози даъвати шаҳрвандон ба хизмати ҳарбӣ ба комиссариати ҳарбии маҳалли истиқомат даъват карда мешаванд”. Матни мазкури қонун гуногун ва васеъфаҳм буда, дар таҷриба аз ҷониби комиссариатҳои ҳарбӣ таҷрибаи хархелаи амалӣ намудани онро ба миён оварда, барои гузаронидани маърақаҳои даъватиро то мӯҳлати ба он бо моддаи 31 Қонун муқаррар намуда оварда расониданаш мумкин аст. Дар моддаи мазкур дақиқтар маърақаҳои, ки ба “омӯзиш” дахл дорад, дарҷ карда шаванд.

1.3. Тибқи талаботи қисми 1 моддаи 35 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ўҳдадории ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ” даъватшаванда ўҳдадор

аст “бо даъвати комиссариати ҷарбӣ” ба муоинаи тиббӣ, комиссияи даъватӣ ё барои фиристодан ба қисми ҷарбӣ бо мақсади адои хизмати ҷарбии ҳатмии муҳлатнок ҳозир шавад ва дар комиссариати ҷарбӣ то сафарбар шудан ба маҳалли адои хизмати ҷарбӣ қарор гирад. Таҷрибаи бе даъват (даъватнома) ҳозир шудани даъватшаванда ворид карда шавад.

1.4. Тибқи талаботи қисми 2 моддаи 35 Қонун падар ё модари шаҳрванде, ки бояд ба хизмати ҷарбии ҳатмии муҳлатнок даъват шавад ва ё шахсони онҳоро ивазкунанда ўҳдадоранд даъватномаи комиссариати ҷарбиरो бо гузоштани имзо қабул намоянд ва ба шаҳрванди ба хизмати ҷарбӣ даъватшаванда **расонанд**. Ба падару модари даъватшаванда, ки худ болиғ ва пурра қобили амал мебошад, ўҳдадори ва ҷавобгариро пешбинӣ намудан, нодуруст буда, ин қисми модда, бояд бекор карда шавад.

1.5. Талаботи банди 2 қисми 2 моддаи 30 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ўҳдадории ҷарбӣ ва хизмати ҷарбӣ” мустаҳкам мекунад, ки онҳое, ки дар оила писар (писархонд)-и ягона мебошанд, ҳуқуқ доранд аз даъват ба хизмати ҷарбӣ озод карда шаванд. Дар таҷриба, бекор кардани акту никоҳ байни зану шавҳар сол аз сол зиёд шуда, оилаҳо пош хӯрда истодаанд. Фарзандон бо падар ва ё модари худ зиндагӣ доранд. Оилаҳои нав барпо карда шуда,

воқеан муқаррар намудани он, ки даъватшаванда писари ягона дар оила мебошад ва ё не, ҳуқуқи озодшавиро аз даъват ба хизмати ҳарбӣ дорад ва ё не, мушкилиҳоро ба миёри оварда истодааст. Зарурияти дақиқ кардани ҳолатҳои овардашуда, дар моддаи мазкур ба миён омада, банди 2 қисми 2 моддаи 30 Қонун иловагӣ ворид карда шаванд.

1.6. Банди 2 қисми 2 моддаи 30 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи ўҳдадорӣ ҳарбӣ ва хизмати ҳарбӣ”, ки ба онҳое, ки дар оила писар (писархонд)-и ягона мебошанд, ҳуқуқи озодшудан аз даъват ба хизмати ҳарбиро мустаҳкам менамояд, ҳамчунин ба писарҳое, ки дар оила дуум писар буда, писари дигари дорои маъюбият аз таваллуд (бемориҳое, ки муолиҷа нашаванда) мебошад, паҳн гардад.

1.7. Гурӯҳи корӣ ташкил карда шуда, Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва қаровулии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, дигар Оинномаҳо ва Низомномаҳои соҳаи даъват ва адои хизматӣ ҳарбӣ ба Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои байналмиллалӣ, ки Тоҷикистон онро эътироф кардааст, қонунҳо ва кодексҳо мутобиқ карда шаванд.

- 1.8. Дар Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва қаровулии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиб ва расмиёти дастгир намудани хизматчии ҳарбӣ, ки ба ҷавобгарии интизомӣ ҷалб карда мешавад, ва маҷбуран овардани ӯ, муқаррар карда шавад.
- 1.9. Дар Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва қаровулии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиб ҳуқуқи ӯҳдадорихои хизматчии ҳарбие (ҳуқуқӣ хабар додан ба ҳешовандони наздик, шинос шудан бо маводи санҷиши, ҳуқуқ ба шикоят овардан аз амал ва беамалӣ/ қарорҳои нисбати ӯ қабул шуда, ҳуқуқ ба ҳимоятгар ва ғайра), ки нисбати ӯ парвандаи интизомӣ пеш бурда мешавад, мустаҳкам карда шавад.
- 1.10. Дар банди 84 Оинномаи интизомии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳуқуқи хизматчии ҳарбиро ба шикоят овардан аз ҷазои интизомӣ, мустаҳкам менамояд, тартиби чунин шикоят овардан, ворид карда шавад.
- 1.11. Оинномаи хизмати гарнизонӣ ва қаровулии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Оинномаи интизомии қувваҳои мусаллаҳи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Конститутсияи

Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Паймони байналмилали оид ба ҳуқуқҳои фитрӣ ва сиёсӣ мутобиқ оварда шуда, ваколати баррасии парвандаҳои интизомӣ нисбати хизматчиҳои ҷарбӣ, ки барои он ҷазои ба ҳабс гирифтани пешбинӣ карда шудааст, ба ваколати истиқноии судҳои ҷарбӣ вогузор карда шавад.

Модератор: Дилафрӯз Самадова

**ТАШКИЛОТИ ҶАМЪИЯТИИ
“ДАФТАРИ ОЗОДИҶОИ ШАҲРВАНДӢ”**

Суроға: Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе,
кӯчаи М.Турсунзода 45, ҳучраи 410. Телефон барои
тамос: 93 333 17 03, 93 333 18 03

Филиали “ДОШ” дар вилояти Суғд дар ш.

Хучанд:

ш. Хучанд, мкр.19

Барои шаҳрвандоне, ки қайди ибтидоии ҳарбиرو
мегузаранд, даъватшавандагон ва хизматчиёни ҳарбӣ
инчунин аъзоҳои оилаи онҳо:

(+992 93) 333 17 03

(+992 93) 333 18 03

Сайт: www.freedom.tj

E-mail: daftari.ozodi@gmail.com

<https://www.facebook.com/officeofcivil>

Барномаи «Даъватшаванда»

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.d>

[osh.books](#)

Барои паҳнкунии роӣгон